

püspökségnek hatalmi köre ma is főleg arra a területre esik.

Maga Nyitra városa ezalatt a nyitrai vár ispánjainak volt alávetve. A vár aljában lassankint különféle sorsu s nemzetiségű lakosok verődtek össze. Kútfontok meg olasz lakosait is említik, a mi már némi kiterjedtebb kereskedésre enged következtetni. Gyarapodása e közben olyan nagy mérvű volt, hogy midőn IV. Béla király a tatárok vad hordái elől Nyitra falai közé menekült, a város polgárai egy teljesen fölfegyverzett egész csapatot bocsáthattak a király rendelkezésére, mely testével fedezte a Veglia szigetére menekülő polgáryt. Nem is feledkezett meg Béla a nyitrai polgárok hűségéről. A tatárpusztítás lezajlásával, 1248 szeptember 2-án Nyitrát a szabad királyi városok rangjára emelte, azoknak minden kiváltságával ruházta, s ezenfelül a városnak még egy jókora területet is adományozott. Semmi sem hiányzott tehát a tényezőkből, melyek Nyitrát tekintélyes nagy várossá voltak hívta emelni. De negyven esztendőre rá Kun László 1288-ban az egész várost a nyitrai püspökségnek adományozta s ez által, hallgatagon bár, minden szabadalmaitól örökre megfosztotta!

Sokan azt hiszik, hogy e különös jogfosztás mögött valami nagy, erős, drámai okok rejtőznek; pedig a dolog sokkal egyszerűbb. Hiába ruházta föl IV. Béla Nyitrát a középkor legbecesebb jogaival, a szabadság magában holt irás maradt, érvényt, erőt, folytonosságot annak csak az élet adhatott. Megszerezni a diplomát könnyen ment, de megtartani s megtartatni minden szavát, az aztán erős, szakadatlan küzdelembe került, hol az erőszak, tekintély, hol a szívósság vagy álnok fortélyok erejével.

Minden városnak, sőt az ország két fővárosának, Budának és Székes Fehérvárnak is szádozkon át a legelkeseredettebb küzdelmet kellett folytatnia elnyomóival szemben. Nyitra gyöngébb volt, mint szerencsésének irigyei, s negyven év elég volt arra, hogy kiforgattassa magát minden jogából. Jobbának állott be hát földesurához, a nyitrai püspökhöz, a ki most, mint sajátját, jobban meg tudta védelmezni jogfosztó támadások ellen.

Jogának elvesztése csakis hallgatagon lévő kimondva, Nyitra még mindig remélte, hogy visszaszeresheti, és még a mult században is perelt értük a püspökkel. Természetes tehát, hogy ilyen viszony mellett Nyitra teljesen elmaradt, fejlődése már csiráiban meg lőn gátolva. Csak tűrt, csak remélt, s jogai biztos hitében, magától előre haladni nem is törekedett. Külső körülmények is hozzá járultak e tepsedéshez. Csak Máté fölégette a várost, Zsigmond alatt pártviszályok martaléka lőn, azután sokúg a hussziták uralma alatt kellett szenvednie, sőt 1472-ben Mátyás királynak fegyverrel kellett visszavívnia Nyitrát Kázmér lengyel királytól.

Nyitrának mindig volt gondja arra, hogy Béla királytól nyert szabadságát újra meg újra megerősítse. At is irták azt többen: Nagy Lajos, Zsigmond, Mátyás király, sőt Habsburg-házi királyaink közül is nehányan. Mit ért vele? Jogait kivívni s életbe léptetni értelen volt s e kísérlet évről évre nehezebbé vált. Viszonya a nyitrai püspökökkel szemben mindig nyomasztóbbá s élesebbé lőn. Az az állapot, melyben majdnem az egész XVI. századon keresztül színlődött, igazi mártírság vala. A város polgárait a püspök kivétel nélkül olybá vette, mint többi paraszt jobbágyait. Akkor kezdett csak éledni Nyitra, mikor a püspökök nem érezték többé magukat biztonságban a töröktől, ott hagyták székhelyüket. Alig hogy ez megtörtént, megint újabb csapások súlyosodnak a városa; Boesky, Bethlen és Rákóczy hadai pusztítják a várost. Majd 1663-ban a török veszi be Nyitrát s noha már egy évre rá visszavitták is a töröktől, kicsibe mult, hogy a térképről örökre le nem törülték. A győztes hadak vezérei, Spankau és De Souches, a város megmaradását a várra nézve taktikai szempontból veszélyesnek találták. Hála Koháry és a nádor közbevetésének, e barbár tervet a humanitás mégis győzedelmeskedett.

Az utolsó veszedelmeket Nyitra II. Rákóczy Ferencz háborújában élte át. Azután — bár megint a püspök földesurassága alatt — már csendes idöket élt, egész a jelen századig.

De a viharos mult áldatlan következtései csak most mutatkoztak igazán. A sok előző háboru teljesen elfogyasztotta tözsgyökere magyar lakosságát, az új pedig a XIII. századtól kezdve

csupa német, tót, rác elemekből verődött össze. És nem volt senki és semmi sem a közelben, sem általán az országban a mi e heterogén elemeknek a nemzethe való beolvadását elősegíthette volna. A negyvenes években történt erre az első kísérlet s Nyitra polgári a szabadságharcban fajkülönbség nélkül dicsőséggel vettek részt.

Sokáig tartott azután mi a széjjelűző erők s érdekek újra egyesülni tudtak, alig tíz esztendeje. Mindenki tudja ezt Nyitrán. Emberek a kik tíz évvel ezelőtt nem ismerték, vagy talán épen gyűlöltek egymást, ma csodálkoznak, hogy egymással közös érdekeik vannak, hogy ugyanazt szeretik, ugyanazt gyűlölik is. Csak homályos sejtelmük van arról, hogy mindnyájan egy közös ideálnak, a magyar nemzeti eszmének állanak szolgálatában. E nagy eszme aztán elsimítgatja az ellentéteket, az embereket közelebb hozza egymáshoz, fölfrissíti a munkakedvet, és a mi fő, mindenkinek megfelelő szerepet tud adni, tehát mindenkit kielégít.

Ez a tíz esztendő teremtetette a modern Nyitrát, melyben a régiből alig maradt valamiemlékre érdemes. Összetartó magyar társadalom keletkezett a régi zárközött helyén. Tíz esztendő előtt, ha vagyons embernek kedve jött építkezni, kiment a Zóbor hegyére s ott építtetett magának villát, lakóházat, gondosan elkerítve azt a külvilágtól, mert a városban meg nem fért embertársaival. Ma egymásután épülnek a városban a szebbnél szebb házak. Közadakozással rövid idő alatt megteremtették a nyitrai szép színházat. A város, melynek hivatalos élete addig hivatalos tepsedés volt, hánál pompás palotát emelt.

Mi több, az a régi földesurasság, mely annyi ideig oly mostohán bánt városával, Nyitra fölvi rágoztatásában mindenütt legelő jár fejedelmi adományait. Gyönyörű gazdag közkönyvtárát állított, mely hivata van Nyitrát hazáknak egyik szellemi központjává emelni. Hatása már meglátszik abban, hogy téli időn fölulvasások rendeztetnek, a mi eddig hallatlan volt Nyitrán. Azt a pompás honvéd-sátorlábort is, mely közvetlen Nyitra mellett egy dombon, akár csak egy egész város, pompázik, s melynek most ő felsége a magyar király is vendége, első sorban Roskóványi nyitrai püspöknek s a nyitrai káptalanak köszönheti.

És mindenki érzi, hogy neki is része van ez áldásos tevékenységben. Közvetve vagy közvetlenül, keblét e tudat gyönyörrel tölti el, s tovább sarkalja a már megkezdett uton. Ezért aztán mindenütt elvenséget, pezsgő életet látunk. Az utcák, kávéházak, különféle egyesületek élénkek, a minek azelőtt legkisebb jelét se találtuk volna. Régen közmondásos volt, hogy milyen zagya nyelvet beszélnek Nyitrán, tót, német, latin s magyar szavakkal, mind egyszerre; ma a társalgás nyelve mindenütt homogén s legelső sorban magyar, sőt már az idegen accentus is kezd eltűnedezni nyelvükből. Azóta a magyarosodásnak egy életerős hatalmas intézményét is megalkották a «Felvidéki magyar közművelődési egyesület»-ben s annak is lelke ma Nyitra. Tegyük hozzá mindezekhez, hogy e szép és lelkes magyar várost maga a természet is pazarul elhalmozta már kegyeivel, tekintsünk végig a kies tájon, melynek keretét a csendes folyású Nyitra, s a Zóbor hegység szelid zöldje alkotja: lehetetlen, hogy képzeletünk meg ne teljek egy szebb és nagy jövő képével.

TAGÁNYI KÁROLY.

N. N. EMLÉKKÖNYVÉBE.

*A tiszteleltisz, a babér
A nép kezéből sokat ér.
Kegyeletű, csodálatos!
— Szívedben hogy ha nincs egyéb, —
Ugy érzem, mint a legnagyobb
Szégyen, gyalázat bélyegét.
Magasban, örök hó alatt
Eper, se rózsza nem fakad.
Adnál fejemre háló sípkát,
Add papucsod' nem bánom, inkább,
S ez átkozott nagy tiszteletről
Örökre bár fidelekzen el...
Egy székér borostyán nem ér föl
Egy kis maroknyi szerdemmel...!*

VAJDA JÁNOS.

GRÓF BATTHYÁNY LAJOS IFJUSÁGA.

Gróf Batthyány Lajos ifjúságáról eddig még vajmi keveset jegyzett fel a történelem. Pedig a kegyelet hazafias kötelességünké teszi, hogy összegyűjtsük azokat az adatokat, melyek az első magyar felelős miniszterium elnökének, a szabadságharc dicső mártírjának ifjúságára vonatkoznak.

Hát még mikor ezen adatok oly kiválóan érdekesek!

Német-újvári Batthyány József Sándor gróf Ikervár, Szalónak, Tót-Morácz és Dobra vasvármegyei és egyéb birtokoknak ura, 1804-ben házassági frigyre lépett lommeczi Skerlecz Borbálával, egy régi birtokos nemes család sarjával, s e házasságából két gyermeke született: 1805-ben Emilia, később Wesszterhold grófné, — és Lajos Ferencz József gróf, ki 1807. február 11-én kereszteltetett meg Pozsonyban, a hol a napvilágot először megpillantotta. A grófi csecsemő keresztszülői Pesty Pál és egy lovas kapitány özvegye, Kliesky Terézia voltak, míg a keresztelési szertartást Keller György pozsonyi plébános végezte.

Batthyány József Sándor gróf rendes lakását, főként nyáron, Ikervárott tartotta, s mint jó, szerző gazda volt ismeretes. Rendes lakhelyét angol és vadaskert díszítette s terjedelmes uradalmi az akkori viszonyokhoz képest tekintélyes jövedelemmel látták el. Későbbi adatokból látom, hogy az ikervári, szalónoki, dobrai és tót-moráczai uradalmak 1815-ben 163,692 forint 62 krajczár jövedelmet adtak. Szalónokon a gróf élnék formalmu üveggyárt rendezett be, azonkívül Árva-ban és Liptóban is voltak részbirtokai.

Házassága azonban, noha úgy látszik, hogy nem érdek-házasságot kötött, épen nem mondható boldognak. Szenvedélyes véralkata, s neje-nek könnyű gondolkodása és pazarlásra hajlandó természete vizsályt keltett köztük, s közös megegyezéssel csakhamar elváltak egymástól s a grófné Bécsbe költözött.

A házasságok között kitört vizsály az udvarnál is feltűnt, s Ferencz király 1808-ban Neuperg kabinet-titkár útján egy magas állású egyént azzal bizott meg, hogy a gróf és grófné között fenforgó vizsályról biztos értesülést szerezvén, jelentését annak idején terjesztsse fel. A megbízott a bécsi rendőrségi főigazgatóság segélyével a grófnét illetőleg csakhamar megfelelő feladatának s jelentését 1808. február 14-én a király elé terjesztette.

Ebben előadja, hogy Batthyány József Sándor Puzendorfban (?) a 228-ik számú házban lakik, hol az egész első emeletért kerttel együtt 900 forint évi bért fizet. A grófné életmódja egyszerű s mértékletes. Köreiben csak két kis gyermeke s társalkodónője található, minden idejét otthon tölti.

A grófra nézve, — miután az Magyarországon tartózkodott, a jelentés tüzetesebb részleteket nem adhatott, de utasítást kért arra nézve, hogy Erdődy grófhöz forduljon-e, vagy talán a magyar udvari kancelláriát kívánja-e ő felsége ez érdeken utasítani?

A király e jelentésre a következő sorokat vezette: «A jelentést tudomásul veszem. A Batthyány grófra vonatkozó körülményekről, s a gróf magaviseletéről annak útján fogok közelebbi értesülést nyerni, s a tudósítás a mint beérkezik, azonnal elem terjesztendő. Ferencz. m. k.»

Ugy látszik, hogy az ügyet ezután a kancellária vette kézbe. Az kereste meg Széchenyi Ferencz grófot, a legnagyobb magyarnak nagynevű atyját, ki előt azután Batthyány Saponban, 1800. május 28-án írásbeli nyilatkozatot adott, melyben kijelenti, hogy feleségétől közös megegyezéssel vált el, miután egymást megérteni nem tudták, különben ő be-

esüli a grófnét most is, mit azzal is tanusít, hogy a távozásakor megállapított 8000 forint évi tartásdíjat 10,000 frtra fölemelte, vele gyakrabban és barátságosan levelez, s fiát, noha azt megegyezés szerint magánál tarthatta volna, bizalmának jeléül nejeének engedte át, s annál lesz mindaddig, míg csak férfiú által vezetett nevelésre nem szorul. Egyebként hiszi, hogy jöhet meg idő, a mikor kedelyeik közeledvén, a mostani szétválásból egyesülés lehet. Ez az idő azonban nem következett be, mert a grófné férje haláláig különválva Bécsben lakott.

Batthyány József Sándor gróf régibb gyomorbetegségben szenvedvén, az 1812-ik évi nedves nyár, valamint az, hogy kellő mérséklettel élni nem tudott — rája végzetessé vált. Julius elején már oly súlyos beteg lőn, hogy halálát napról-napra várták. Hetler József, a gróf jogtanácsosa, a mint a gróf válságos állapotát látta, napról-napra értesítette a grófnét.

Julius 9-én már kézzel foghatóbban is hizeleg a leendő özvegynek és parancsolónak. Elmondja, hogy miként ügyel ő fel mindenre, hogy a grófnétől semmi el ne vesszen, s elküldi neki azon 30000 frtot, mely a kölcsönzött pénzből még fennmaradt. Kéri a grófnét, hogy a grófjelenlét Bécsben csak nyomassa ki.

És Batthyány József Sándor gróf 1812. július 13-án Ikervárott csakugyan meg is halt.

1811. ápríl 7-én Ikervárott kelt végrendeletében összes ingatlan javait egyetlen fiára, az akkor még csak négy éves Lajosra hagyta oly formán, hogy a vagyon a kis gróf nagykorúságáig Vasvármegye alispánjának vagy árvaválasztmányának felügyelete alatt kezeltessek, s a jövedelmekből a gyermek évéinek számával növekedő évidíjt nyerjen. Ezen évidíjat az apa az ifjú serdült korától fogva évi 12,000 frtban állapította meg. Lányának, Emiliának kiházásitására egyszer s mindenkorra 100,000 frtot, s özvegyének 12,000 frt évi tartásdíjat rendelt. Meghagyta, hogy az ikervári, tót-moráczai és dobrai birtok egy szeniorátussá alakittassék, s végrendelete végrehajtójául Vasvármegye első alispánját kérte fel.

A gróf végrendelezését németül írta meg. Nem csoda. Még a mult század növendéke levén, azon időben mágánasság nevelése igen gyér kivétellel idegen volt. De azért a grófban mégis igaz magyar vér buzgott, mit épen ezen végrendelete által is tanusított.

Azon esetre ugyanis, ha családja teljesen kihalna, vagyonát oly magyar katonának, tisztek és közelegények s azok özvegyei s gyermekei gyámloltására szánta, kik a háza védelmében az ellenség előtt munkaképzetleneké lettek, vagy életükkel adóztak. Kívánta, hogy ezen rokkantak részére Ikervárott megfelelő épület állittassék, vagy alakittassék át valamelyik alkalmas uradalmi helyiség, hogy kedves lakóhelyének formálma, népének jóllete ez által is emeltessék.

A mint a gróf szeimeit örökre lehunyta, a grófné azonnal itthon temert, s elővétetvén az uradalmi lelvétárból a végrendeletet, azt az uradalmi irodában kihirdettette ugyan, de később egyéb fontos iratokkal együtt magához vette.

Szabó Ignác, Vasvármegye első alispánja, kire a javak kezelése felett való felügyelet bízva volt, s ki egyttal a végrendelet végrehajtójául is kijelöltetett, épen nem fejtett ki valami nagy buzgalommal arra nézve, hogy végrendeleti jogait érvényesítse. Mikor e miatt szó volt, azzal mentette magát, hogy a grófné a végrendelet végrehajtását «hatalmasan» megakadályozta. Utóbb pedig az uradalmi ügyvédől azon biztosítást vevén, hogy a grófné már minden kötelezettségnek eleget tett s így végrehajtani való semmi sincsen, a végrendeletet, a grófné iránt való tisztelete tanusításául, annak lelvétára számára

engedte át. Az özvegy tehát az összes javak felett feltétlenül és korlátlan hatalommal rendelkezhetett, mintha nem is létezett volna végrendelet.

S alig hogy a sírbolt ajtaja a gróf után bezárult, a grófné visszautazott Bécsbe, hol sokkal kellemesebbnek találta az életet, mint az igénytelen Ikervárott.

E közben Lajos, a kis gróf évről-évre nőtt s már az az idő is elérkezett, hogy szellemi képeztesére gondoljanak. Az özvegy grófné úgy vélte, hogy legjobb lesz, ha kis fiát valamely magán nevelő s tanítézetbe adja.

Akkoriban volt Bécsben a többek között egy előkelő nevelő-intézet, melynek élén bizonyos Plebán Vince tanár állott. Idekerült 1815-ben, tehát 8 éves korában évi 500 forint ellátási díj fizetése mellett a kis Lajos gróf, a hol előkelő társai között egy-egy Sauran, Santo Amara és Thun grófi sarját is találta.

Plebán Anna, az említett Plebán Vince tanár neje, ez időből a következőleg jellemzi a kis grófot: «A gróf jó növésű és alkatú, de gyengéd gyermek volt. Szellemi tehetségei kitűnők, — gyorsan fogott fel mindent, de rendkívül izgékony, élénk, és heves véralkatu, s szenvedélyesség mint egy heves szélvész típot el utjában virágot, gyümölcsöt — egyiránt. A komikus vídamság bizonyos neme volt az előjele az ilyen kitöréseknek, mely csakhamar haragba ment át s dühöngésben végződött. Evés közben az evőeszközöket gyakran kiejtő kezéből s szokása volt az asztal és ágy alatt bujkálni.»

Plebánál a gróf oktatását nyert a vallástannál, s az elemi iskolák összes tantárgyaiból. Tanult latinul, francziául, ol szul és magyarul (!), szépirást, rajzot, tánczot, — mind kitűnő mestertől. — Minő viszonyok! Egy Batthyány Lajos Bécsben nyeri az ismeretek első elemeit, s Bécsben kezd megismerni anyanyelvét!

Lajos gróf az intézetben, hol egy ízben vesélyesen meg is betegedett, 1819-ig időzött. Ekkor, mivel Plebán meghalt, az özvegy pedig nem merte a szenvedélyes és makacs ifjut továbbra magánál tartani, kérte az édes anyját, hogy bizná azt más intézet gondjaira. A grófné tehát magához vette az ekkor már 12 éves fiut, s elhozta Magyarországra, hol 1821-ig maradt. Ezt a két évet némi homály fedi az ifjú gróf életében; csak annyit tudtam kinyomozni, hogy e két éven át Magyarországon egy tanárnál nyert oktatást. Hogy nem a család körében, azt onnan lehet következtetni, mert a grófné majd minden idejét utazással töltötte. Így 1817, 1818. és 1819. évben is az évi legnagyobb részét Italia szép ege alatt, főként Nápolyban élte át.

1821-ben Batthyány Lajos ujra Bécsbe ment vissza, s ez alkalommal Klinkovström Frigyes tanár felsőbb tan- és nevelő intézetébe került. Ez az intézet az Alser-városban 18 és 96. számok alatt állott. Itt tökéletesítette magát az ifjú gróf korábbi tanulmányában, megkezdte az angol nyelv tanulását s lezárta a bölcseleti tanulmányokból, a mely téren bizonyos Freiburger nevű tudós vezérelte. Ez intézetben az ifjú gróf 2 és fél évet töltött, s évenként 500 pengő forintot fizetett tartási és tandíjak fejében.

1824. tavaszán látván Klinkovström, hogy az ifjú gróf már kinőtt a többi növendékek közül — de másrészt, mivel az az engedelmisséget már-már a felügyelőinek is több ízben felmondotta, — azt tanácsolta a grófnának: adná fiát a Kinsky grófnak nyugdíjazott nevelőjéhez, Möller bölcseleti tudorhoz, kinél tanulmányait befejezhetné. Hogy pedig a fiatal gróf önállóságában, becsérszében gyarapodjék, azt is tanácsolta az anyának: látna el fiát bizonyos havi zsebpénzzel, melyből az szükségleteit maga fedezné. A grófné elfogadta a tanácsot, s a gróf havi zsebpénzét

100 forintban megállapítván, őt 1824. május havában Möller tudor házához adta.

Möllernél Lajos gróf, a mint Klinkovström az anyának írta, — kezdetben igen jól érezte magát. Megszerette Möllert s azzal gyakran jelent meg társaságokban.

Azon időben, mikor még Lajos gróf Klinkovström intézetében időzött, annyira megszerette bölcsest-tanítóját, a fiatal Freibergert, hogy köztök rövid idő alatt a legbensőbb baráti viszony fejlődött ki. Innen volt, hogy a mikor a gróf Möllerhez került, itt is kívánta a filozófiával foglalkozni, esakhogy kedves emberével, Freibergerral minél sürdűbben érintkezhessek. A két testi-lelki barát később egy harmadik és negyedik társat is talált dr. Neurohr Hugo Andrá orvos és egy másik fiatal orvos személyében. Valóban különös és szerfelett jellemző az a viszony, mely a négy fiatal férfiú között kifejlődött. Batthyány valóságos rajongással esüngött barátain, kerülte a maga társaságabeli ifjúságot, s csak Freibergerek, Neurohrnak kívánt élni.

Mi kötötte a fiatal mágánst ezen polgári származásu emberekhez? Batthyány Lajos, mint ismeretes, tudott büszke főur is lenni. (Megmutatta utóbb Olmützben.) Hiszen atyja a legelőkelőbb magyar mágán-család ivadéka volt. De anyja csak egyszerű nemes leány, kinek családja a néphez közelebb áll, s talán innen a demokratikus vonás, mely Batthyány jellemében még későbbben sem tagadhatta meg magát. Nem ezt a vonást ismerjük-e fel benne, mikor Batthyány 1847-ben, Pest utcáin, Kosuth választói előtt lovagolt?

A grófné csakhamar értesült fiának eme ragaszkodásáról s a leghatározottabban ellenazta azt. Egyenes érintkezésbe bocsátkozott fia háta mögött annak jó barátaival, s levelekben kívánt tudósítást azoktól, hogy fiának minden lépéséről értesüljön.

Lakott Bécsben ez időben egy Lesianovszky nevű grófnő is, kivel az özvegy Batthyányné benső barátságban élt. E grófnő is egyike volt azoknak, kiknek kötelessége vala a fiatal gróf élete folyását figyelemmel kísérni. Az özvegy sejté, hogy fia, ha felnövekedik, aligha fogná öröksejének önkényes kezelését egykedvűen nézni.

Batthyány Lajos majd három évet töltött Möller házában, tartási díjak fejében évenként 800 pengő forintot fizetvén. A mint már említettem, Lajos gróf kezdetben nagyon jól érezte magát Möller házában s levélben mondott hálás köszönetet édes anyjának, a miért számára oly kellemes helyről gondoskodott.

De a helyzet csakhamar megváltozott.

A szívélyes viszony, mely Lajos gróf és Möller között szövődött, rövid idő múlva felbomlott. A mint Möller a Bécsben időző grófnét 1825. június 10-én kelt levelében értesíti, a gróf hosszabb időn át asztalához sem ült. Egyttal kifejezést ad azon óhajának, hogy szívesen megválnék a gróftól, miután azt házi békéje ugy követeli.

1826 február 21-én kelt levele pedig már valóságos harczzal és háborúval van tele. Panaszkodik ebben Möller, hogy az ifjú gróf barátságát kötött két külföldi fiatal orvossal, azokat magánál fogadja, sört, bort rakat az asztalra, s zajos vigalom folyik melyen bele az éjszakába. Ez ellen Möller tiltakozott, mire a gróf ajtót mutatott neki, az egyik barátja pedig másnap durva levelet intézett hozzá.

Ez óta a gróf és barátai zárt ajtók mögött mulattak, s a sört és bort a gróf inasa titokban szállította. Möller, hogy a további dobzdódnak elejét vegye, a gróf szobáját megváltoztatta, hogy abba csak egy konyhán át lehetett jutni. De ekkor a gróf haragra lobbant s kijelentvén, hogy

küszöbét többé át nem lépi, — ágyát az inasa szobájába vitette, nappal pedig édes anyjánál tartózkodott.

Ez időből utóbb Möller következőleg jellemzi az ifjú Batthyányt: A gróf makaes, önféjű és szeszélyes volt, — a házi bekét gyakran megzavarta; tanulmányaiiban hanyagságot tanúsított s szívesen foglalkozott haszontalan időtöltéssel. Csak mulatságoknak élt, s a pénzt, mit édes anyja ruhára kezére adott, elfecsérelte s szabónál, vargánál hiteltre dolgoztatott. Adósságokat csinált, — melyek nem voltak arányban rendelkezése alatt állott jövedelmeivel. A bölcsészeti tanulmányok végeztével a jogi tudományokra adta magát. Új szállást rendezett be, s évi ellátása 2000 forintnál többet emésztett fel; tanulmányait mindamellett elhanyagolta, s oly életet folytatott, hogy ő kérte a grófnét, vinné el tőle a fiát. Elmondja Möller azt is, hogy ő ez időben a fiatal gróft több előkelő családnál bemutatta, s ezek közül Pilát udvari titkár, Sehlögl követ-ségi tanácsost, s Primissert, az Ambrázi-gyűjtemény őret említi fel.

E nyilatkozatot Möller az időben tette, midőn

egy évi interregnum, midőn az orosz diplomácia fordulatai által elűzött fejedelem után az új állam kezdetleges viszonyok között mint köztársaság tartotta fenn magát és nemcsak a belső ellenségek, de a szeszélyes diplomácia és az oroszok erőszakoskodása ellenében is diadalmas maradt. E nevezetes korszaknak végső pontját jelzi az az esemény, melyet jelen képünk ábrázol: I. Koburg Nándor megválasztott bolgár fejedelem megérkezését új hazájába.

A politikai lapokból részletesen ismerik olvasóink az új fejedelem leutazásának körülményeit. A lapok hasábkotai töltötték meg vele; politikai körökben s a börtöken heteken át csaknem az volt a legfőbb kérdés: lemegye-e Koburg Nándor Bulgáriába vagy nem? S mikor végre egész csendben leutazott, a mindig komolyan s méltóságosnak tetszelgő diplomácia állott elő végtelen hosszú tanakodással: miként lehetne a szabályszerűtlenséget egész méltósággal helyrehozni, úgy, hogy se háborura ne kerüljön a dolog, se veszélyes példa ne legyen belőle, mintha a bevégzett tények erősebbek volnának a diplomáciánál. Mindezek a dolgok nagyon érdekelték a magyar közönséget is, nem is tekintve azt, hogy az új bolgár fejedelem magyar honvédtiszt volt, magyarul is jól beszélt s ősei, a Koháryak révén, magyar földbirtokos.

Az új fejedelem aug. 11-én hajózott át új ha-

Hat óra volt, midőn az új fejedelem (pár nap mulva már így nevezte magát: «Mi I. Ferdinánd s Isten kegyelméből s a nép akarataiból Bulgária fejedelme») először lépett bolgár földre Viddinben. Ágyuk dörgése, lobogókkal elhalmozott utak s tömörkedő nép éljenzése fogadták az új fejedelmet. A papság üdvözlése után a prefekturára ment, hol a helyi hatóságokat s a különféle küldöttségeket fogadta. A fejedelem még innen proklamációt adott ki a bolgárokhöz s azután körútra indult új országában.

Képünk Kessler Miksa, viddini fényképész felvétele után készült s azt a jelenetet ábrázolja, midőn az új fejedelem a kormányzók s miniszterek társaságában Viddinbe érkezik.

A SZENVEDŐK ORSZAGÁBÓL.

(1849.)

Gagarine Alexej Alexandrovics emlékirataiból.

Régen elmúlt szomorú idők emléke.

Huszonegy éves, könnyelmű, boldog ember voltam. Minden gondom azon fordult meg, hogy a parancsaim alatt álló felszotnya kozák, úgy a hogy, rendben legyen, hogy kétszer hetenként Afanázia Feodorovna nevű hű szeretőmet a szomszéd faluban meglátogathassam, s végre, hogy agaram, melyekkel a végtelen pusztaságon

KOBURG FERDINÁND BOLGÁR FEJEDELEM FOGADTATÁSA VIDDINBEN.

a családi viszály anyja és fiú között már kiűtött, s így nem valószínű, hogy már a részrehajlás adta kezébe azokat a sötét színeket, melyekkel a gróft rajzolta. Mert mindamellett hogy a fiatal gróf túlélt és szenvedélyes természet volt, véralakata soha sem ragadta túl azon korlátokon, melyek a tisztesség és lovagiaság határát képezik. (Folyt. köv.) BALOGH GYULA.

AZ ÚJ BOLGÁR FEJEDELEM VIDDINBEN.

Évek óta egyik központja már az európai politikai eszméknek a kis Bulgária, melyről pár év-tizeddel ezelőtt már csaknem azt hitték, hogy tisztán a multhoz tartozik. A kis bolgár nép most, midőn az országot felezer évvel ezelőtt elnyelt oszmán tenger apadni kezd, nagy zajjal tör új életre, története az utolsó években kaleidoszkopszerű változatosságu és minden jel arra mutat, hogy még messze áll attól az állapottól, midőn önállón és bekészen fejlődhetnének tovább. De mindenesetre egy érdekes fejezet lesz újabb történetében az az

zárjába a magyar határszélén fekvő Orsova köz-ségből. Kisérteben volt már egy bolgár miniszter, Nacsevics is. Viharos nyugoti szélben szállt föl a dunagőzhajózási társulat egy kis propellerére s keresztül hatolva a Vaskapu szorosain, Guravojánál átszállott az általa kibérelt s reá várakozó «Orient» gőzösre, mely a legnagyobb és legszebb a Dunán járó gőzösek között, s mely tiszteletére a bolgár zászlót is kitűzte. Egy óra mulva, kevéssel azután, hogy a szerb-bolgár határvonalon áthatoltak, a Timok folyó torkolatához közel az «Alexander» nevű gőz-naszádhoz értek, mely lobogókkal volt borítva, s melynek fedelzetén katonai banda játszott a bolgár nemzeti himnusz. A naszádról a kormányzók: Sztambulov, Mutkurov és Grekov jöttek át s kíséretökben egész sereg bolgár notabilitás, mint Sztoliov, Sztanszky, Petrov, Csomakov, Szófia kormányzója s mások. Sztambulov francia üdvözlő beszédet olvasott fel, melyre a fejedelem választ mondott s az után mindenkivel váltott egy pár szót s nyomban megtartották a miniszter-tanácsot is, talán az első, mely hajó-fedelzetén történt.

majdnem naponta vadásztam, valamiképen meg ne szokjenek.

— Lásza Alexej Alexandrovics, — mondá egyben ezredesem, midőn száműzetésem után először meglátott, illetőleg szakaszomat megvizsgálta — alighanem háború lesz, mert az egész világ megbolondult, végképen felfordult; nincs többé rend, mindenki ur akar lenni, s azt követeli, hogy vele urasan bánjanak; az emberek nem akarnak többé felkent fejedelmeknek engedelmeskedni, s így nem marad egyéb hátra, mint a tüzes vassal való gyógykezelés. Ha! ha! ha! — Ha most megígéri, hogy jól viseli magát, többé holmi ostoba verseket nem ír, rajta leszek, hogy mozgósítás esetére a pulkával (ezreddel) kivonulhasson. Babérokat, dícsőséget aratunk, aranyval, ezüsttel, megrakodva térünk haza abból a tejjel-mézsel folyó országból, hol a miként nagyatyám mesélte, a legszebb asszonyok, s a világ legjobb borai teremnek.

— Aztán merre van az a mesevilág? — Kérdem nevetve, mig ezredesem jó ízűen szopogatta georgiai boromat.

— Na, ha költő léte meg azt sem tudja, —

viszonzá az ezredes — akkor sajnálom tudományát; Magyarország az, Lengyelország társom-szédságában; a magyarok eltanulták a lengyelektől a forradalmat, s most fellázkodtak czárjuk ellen, és pedig oly erővel, hogy annak seregeit széjjel verve, már birodalma fővárosát fenyegetik. Ennek folytán az osztrák czár felkérte a mi legkegyelmesebb urunkat — kit az isten ezer esztendőig éltesen, — hogy segítségére küldjön vagy kétszáz ezer embert. Ezt csak úgy hallottam, attól a tatár tea-kereskedőtől, ki a mult héten a nismi-nowgorodi vásárra sietett; ez pedig — legalább úgy mondta — ismét lengyel-zsidóktól vette a hírt. Majd meglássuk, igaz-e.

Magyarországról csak annyit tudtam, a meny-nyit deák koromban — a mi mindössze se nagyon régen volt — olvastam; a lengyelek iránti gyűlöletet pedig még anyám oltotta volt belém, kinek öt fivérét Ostrolenkánál a lengyel kaszások felkoncolták.

Feltettem magamban, hogy már csak a változatosság kedvéért is, rajta leszek, hogy ebből az unalmas fészekből megszabadulhassak. Minde-

tak az ország belsejéből ide érkező csapatok. Végre megtudtam, hogy «lázadók» ellen kellend harczolnunk, kik rendes és jól fegyverezett csapatokkal rendelkeztek.

Majdnem minden nap lengyel foglyokat hoztak Varsóba, kik a magyar lázadók soraiban harczolva, osztrák hadifogságba estek, s utóbb nekünk kiszolgáltattak. Többnyire csinos külsejű uri emberek voltak, s részint Szibériába küldettek, részint pedig felakasztattak, de azért nehez lánczaikban, még a bitófa alatt sem remegtek, s a szabadságot testvériséget és egyenlőséget éltetve haltak meg.

A tömeges kivégeztetések rossz vért csináltak a nép között, mert olyan ember is került a hóhér kezeibe, kit Varsóban ismertek és tiszteltek. Nevezetesen valami Stepnicki nevű 70 éves embert hoztak négy fiával erős őrizet alatt. Ezeket, a mint később megtudtam, Kassánál fogták el a németek, s daczára annak, hogy az öreg Stepnicki csakis arra kérte a német tábornokot, ki-nek kezeibe került, hogy gyermekeivel inkább azonnal lövessék föbe, de az oroszoknak ne adja

tudtam, Gagarine tábornok nagybátyámat avval a kijelentéssel lepte meg, hogy ezredesemtől rólam kielégítő jelentést kapott. Ily körülmények közt tehát szabadulásról szó sem lehetett, s abban kellett megnyugodnom, hogy az egész badjárat, melynek végelétait most már felismerem, a nélkül sem tarthat sokáig, ha csak a többi hatalmasságok közbe nem vetik magukat, mire azonban alig volt kilátás.

Családi összeköttetéseimmél fogva, Varsóban gyakran megfordultam az előkelő társaság termeiben, hol a magyar forradalom következtében szükségessé vált fegyveres beavatkozás megbeszélése képezte leginkább a társalgás tárgyát.

Egyizben Adlerberg gróf, a czár főhadsegéde, határozottan oda nyilatkozott, hogy a magyar lázadók vezérei leginkább lengyel menekültek, kik a forradalmat minden áron Lengyelországba szeretnék átvinni, s ezen okból az orosz beavatkozás multhatatlanul szükséges.

Erre Radzivil herezeg azt jegyezte meg, hogy az eddigi tudósítások ép az ellenkezőről tesznek tanúságot, a mennyiben a lázadók fővezérei ma-

GYERMEKEK A FÜBEN.

nekelőtt vagy husz kötetből álló szegényes könyvtáramból elővettem a geografiát. Igaz, hogy édes keveset okultam belőle, de tudja isten miért, valami kimondhatatlan vágy fogott el, hogy a Kárpátok nagyszerű heglánczeit, az Alföld végtelen rónait, az ájtatos, de azért harcias magyar népfajt láthassam. De bár sohase láttam volna oly állapotban!

Valami két hétre, ezredem — a 16-ik dóni kozák ezred, — parancsot kapott, hogy erőszakolt menetekben Sz.-Pétervárra, illetőleg Varsóba siessen. — Rólam, a száműzött Gagarin hadnagyról, szó sem volt, s így egy szép téli napon — jól emlékszem, március 9-én, utra keltünk.

Naponta iszonyú meneteléseket vittünk véghez. Lovaink sokáig győzték a munkát, végre tízevel, huszával kidőlték, úgy, hogy mire Varsóba értünk, az ezred harmadrésze kibittákon ült. — A lengyel főváros egy nagy táborhoz hasonlított. Vagy 200 ezer ember táborozott a városon kívül, s a mellett az összes laktanyák, nyilvános épületek, katonasággal voltak megrakva. Éjjel-nappal a galiczi határ felé vonul-

ki, mégis ide kerültek. Először a négy fiut egyenként akasztották fel az apa szemelátára, de mire a bakó legényei az öreg Stepnickit akarták előre huzolni, ez halva rogyott össze. Szíve megtört. Ilyen és ehhez hasonló borzasztó jelenetek, undorral töltötték el szívemet a lelketlen zsarnokok ellen. Még kozákaik is, kik most először láttak ilyesmit, eleinte rablóknak vagy utonállóknak nézték a szegény lengyeleket, de midőn utóbb a dolog mibenlétéről bővebb felvilágosítást kaptak, csak nagy nehezen tudták őket lecsendesíteni. Mert a civilizáció e nemével már a dóni kozákok is megismerkedtek.

Végre valahára megjött az elindulási parancs, s ápril közepe táján a határszélek felé nyomultunk előre. Akkor már tisztában voltam magammal a teendőim iránt, s kéz alatt oda iparkodtam, hogy valami ürügy alatt a hadseregtől megválhassak, de miután csakis kegyelem után menekülhettem a reám kiszabott büntetés alól, nem igen bíztam tervem kivitelezésében.

A czár még Varsó alatt szigorúan megvizsgálta ezredünket, s látszólag észre sem vett, midőn előtte elvonultam, de a miként utóbb meg-

gyarok, s csakis két lengyel foglal el kiválóbb állást a magyar hadseregben, minél fogva attól sehogys sem kellene tartani, hogy a forradalom lengyel területre kiterjedne. Reám a két fő ellenkező nézete azt a benyomást tette, mintha mérvadó helyen a dolgok mibenlétéről nem lennének egészen tisztában és mindezek daczára a vérontás kikerülhetését épen nem keresik.

Ezen nagy előkészületek után ítélve, melyek az egész országban lázas sietséggel tettek, komoly eseményeknek néztünk elebe; mindamellett a tisztikar értelmeseb része nem helyeselte a mások hajába való beavatkozást, különösen Ausztriával szemben, mely állam örök időktől kezdve Oroszország természetes ellensége volt. Rossz benyomást tett az osztrák polgári és katonai megbízottak fellengzős modora, melylyel Varsóban felléptek. Szerintük közbenjárásunknak inkább morális erővel kellend bírnia, ne hogy a forradalom eszméje a nép alsó rétegeiben támaszra találjon. Egészen más színben tüntették fel azonban a dolgok állását Magyarországból visszatéró ügynökeink. Ott tényleges és gyors beavatkozásra szorultak a németek, nem

pedig holmi üres demonstrációkra a milyenekről eddigre szó volt. De a miként többnyire történni szokott, úgy ez esetben is az események meghazudtolták a sok üres szódeséplést, mely e tárgyban már nálunk is erősen folyt. A hadi lábon álló csapatok egy hadosztálya Paniutine altábornagy vezénylete alatt a legnagyobb titokban már átlépte az osztrák határt, míg Varsóban s ennek katonái körében még mindig a beavatkozás lehetőségét, vagy elmaradását latolgattak. Minden kétségnek véget vetett azonban a császár megérkezése, ki rövid szavakban tudtára adta a hadseregnek, hogy barátja és szövetségese, az osztrák császár kérelme folytán az ennek országaiban kiüti fegyveres lázadás elnyomására hű seregének egy része már átlépte a határt, míg a többit személyesen vezeti a lázadók ellen.

Nem akarom a fegyveres beavatkozás részleteit esztelen, azt előttem avatottabb írók tették, csakis néhány jelenet leírására szorítkozom, melyek tartós és mély benyomást tettek réám.

Az első összeütközés, melyben részt vettem, majdnem életembe került, de egyáltalán kioltotta bennem ama különös érzést, mely rajtunk erre szokott venni, midőn gyakran akaratunk ellenére embertársaink ellen, kiket soha sem láttunk, fegyvert kell fogunk.

Eperjes nevű felső-magyarországi város felé kiküldött őrkiszáncok avval a hírrel jöttek egyenként vissza, hogy a lázadók a város mellett erős állást foglaltak, előrenyomulásunkat meg fogják akadályozni. E hír azonban valótlannak bizonyult, mert csak a város utóvéd csapatoknál egyéb ellenséges erőkre nem akadtunk.

Este felé a városban kívül fekvő út mellett a koremban minden fegyvernembeli katonák derekasan fogyasztották a rendkívül erős bort és pálinkát, sőt még tisztük is keveredtek az ivásba, mely nem sokára valószínűsítvén fájlalt, úgy, hogy az udvaron tömegesen heverték a részeg katonák. Már hajnal felé járt az idő, midőn a közeli erdőből, hol előszörnek állottak, sűrű fegyverropogás hallatszott. Nehány, félig józanul maradt tisztel hiába kísértetem meg a legénységnek lábra állítását, a mohóan ivott bor megterte hatását, s néhány perc múlva, mint a szélvész, felénk rojtott a magyar lovasság. Komoly védelemről, szó sem lehetett, s a ki mármor fől foggyert fogott, azt a neki bősztült huszárok felgyőzték.

En még jókor lovamra pattanhattam, mely a kertkerítés külső oldalához volt köve, de midőn az irtásért árkok átugratam, engemet is észrevettek a magyarok és pisztolyaikat utánam kilöve, tűzbe vettek. Félvén tatár kanczám eleinte jól tartotta magát, de valami fagyókérben megbotolva, hanyatt vágta magát.

Ekkor ránt törtek a huszárok és kardomat elvéve magukkal hurcolták. Poros egyenruhám gyaloglás közben még jobban elpiszkolódott s így külsőn után itélve, nem sokat nézhetek ki belőlem. Balkezem kis ujján egy igen értékes, rendkívül szép turquoise gyűrűt viseltem, melyet egykor Afanazia Feodorovnáól kaptam, ki azt viszont anyjától, egy perzsa főúr leányától örökölte, nekem, talizmán gyantát oly kéressel adta, ajánlák, hogy attól semmi szin alatt meg ne váljak. A magyar lovasok észrevették ugyan a gyűrűt, szintugy arany óraláncomat, de eszköz ágában sem volt, hogy akár az egyiket, akár a másikat elvették volna.

Utközben az egyik lovas, kinek szavára a többi kettő hallgatott, nyeregkapójából valami tarka zsebkendőt vett elő, melybe néhány darab szivar volt köve és egyet nekem nyújtva, maga is rágyújtott. Mindez szó nélkül történt, de a magyar lovas arckifejezése azt mutatta, hogy elfogott védtelen ellenségére nem neheztel. Egy órai menetelés után a magyar előőrsközhöz jutottunk, hol azonnal a vezénylő tiszthez vezettük, ki eleinte nemetül, utóbb tótul szólított meg.

Úgy a hogy megértettem, hogy nevem és rangom után tudakozódott, mire tárczámból névjegyemet elővéve, arra kértem a tisztet, hogy a hadiszállásra kísértessen. Kéréssem ellen kifogás nem tétetett, csakis arról volt szó, miképen történjen továbbításom. Ezalatt a gyalogolástól el-fáradtan a gyepe ledőltem. Néhány órai pihenés után talpra állva, az őrség tisztje sült hussal, borral és kenyérral kínálta meg. A társalgás részint francziál, részint pedig németül és tótul folyt, nem igen folyékonyan ugyan, de azért mégis megértettük egymást. A magyar tiszt mintegy 30 éves, erőteljes férfi volt, ki a hadjárat előtt tulajdon birtokán lakott. Nevét utódaim számára

feljegyeztem, s e helyütt is kijelentem, hogy bennem az egész lovagias magyar nemzetet tisztelni és becsülni tanultam. Áldott legyen a nemeseleki férfi emléke.

Nem akarom hibámat, melyet most elkövettem, szepitgetni, de vannak pillanatok az emberi életben, midőn cselekedeteink megelőzik a megfontolást, s egy ily szerencsétlen órában megvilámlt bennem a gondolat, hogy megszökök.

Az előőrsi tábor egy sűrű bozótos erdő szélén állott, s egyes őrszemei az országot mindkét oldalán foglaltak helyet, miért is nem kellett attól tartanom, hogy távozásomat az éj sötétében észre veszik.

Míg a tiszt éjfel előtt őrszemeit megvizsgálta, fekhelyemről hason csuszva, a bokrok közé húzódtam, s eleinte lassan, utóbb gyors lépésekkel, a szalas erdő belseje felé iparkodtam. Gyönyörű csillagos éj volt, s a tavaszi levegő élteő illata új erőt öntött belem; de nem sokára azon tűnődtem, hogy tulajdonképen mégis nagy ostobaságot követtem el, midőn minden fejever nélkül, orosz egyenruhában, gyalog neki indultam a világnak. Orosz csapatokat mindenestre csak északi irányban találhattam, már pedig délnek tartottam, s ennél fogva mulhatlanul az ellenség kezébe kellett kerülőm. A józan ész szerint vissza kellett volna mennem és a lovagias tisztből bocsánatot kérnem, de a szabadság utáni vágy elnémította bennem a jó szándékokat. Az erdő végtelennek látszott; minél tovább haladtam benne, annál selesebbnek mutatkozott. Végre hajnalban, igaz, hogy kiértem belőle, de az erdő szélén magyar csapatok táboroztak!

Még nem haladtam száz lépésnyire a tisztás felé, midőn száraz galyakat szedő katonák észrevettek. Legszélszerűbbnek tartottam egyenesen feljűk menni, abban a hiedelemben, hogy tán nem is törődnek velem, de a számításom hibás volt, mert tizen is réám rohantak, s a miként utóbb értesültem, bennem kémet látva, kegyetlenül megkötözték. Szerencsétlenségemre senki sem tudtam magamat megérteni, s miután zsebeimnél kikutattam, arany órámon, néhány imperiál és osztrák bankjegyen kívül több levelet is találtak nálam, mindenki azt hitte, hogy csakugyan kém vagyok. A vezénylő törzstiszt azonnal írásbeli jelentést tett rólam a fohadiszállásra, honnan két óra múlva megérkezett a parancs, hogy velem szabályszerűen bánjanak el.

Életemért egy fületlen gombot sem adtam volna, különösen midőn mindenféle nagyon is gyanús előkészületeket láttam; így például két erős legény több helyen megpróbálta a kiálló ágak hordképességét, míg mások csoportosan körülöttem gyülekezve, nem a legszívesebbek szavakkal fejezték ki érzelmeiket. Még egy ital vizet sem akartak adni, minthogy pedig erősen megkötözött karjaim iszonytatón fájtak, hiába kértem, hogy a kötést tágtassák meg. Kinos helyzetem delutáni 5 óráig tartott, midőn egy szakasz gyalogság fegyverbe állott, s három tiszt — kik közül az egyik írást tartott kezében — felém jött.

Az egyik tiszt felolvasott valamit előttem magyar nyelven, mielő egy szót sem értettem, de annál inkább felfogtam szomorú helyzetemet, mikor két ember galléromnál fogva egy terebélyes tölgy alá állított.

Kezem, lábam erősen meg lett kötözve s néhány perc múlva már a fűn lógtam volna. Ekkor gyors lépésekkel két tiszt jött a tábor felől; hangos kiáltásuk folytán a szomorú procedúra, melyen keresztűl kellett volna mennem, felbe lőn szakítva.

— Ugyan az istenért — kiálta félig nevető hangon a magyar tiszt, kinek lovagiaságával oly csufosan visszaéltem, — mi jutott észbe? ha most véletlenül az előőrskörl be nem vonulok, még holttestet sem láthattam volna! Szerencsére mint hadifoglyot ez egyszer megmentettem a haláltól.

Egy fél óra múlva ismét pártfogóm oldala mellett a tábori tűznél üldögélt, elmondtam kalandomat, mely majdnem életembe került.

Ez volt első találkozásom a magyar lázadó sereggel. Engem tökéletesen legyőzték!

STANLEY AFRIKÁRÓL.

A nagy utazót, kinek — fájdalom — még mindig nem cizfolt halála híret oly osztatlan részvételt fogadta a művelt világ, kevés utolsó

expedíciója megkezdése előtt meglátogatta egy angol hírlapíró, ki a közöttük lefolyt beszélgetést, mely érdekes világot vet Stanleynak Afrika gyarmatosításáról való legilletékesebb nézeteire, a következőkben adta elő.

Lehetetlen — mondja — Stanley napsütötte vonásaira nézni a nélkül, hogy észbe ne juttan az embernek első találkozásának híres jelenete Livingstoneval a sötét földrészt belsejében. «Dr. Livingstone, nemde?» ez volt az a történelmi szólam, melylyel minden afrikai kutatók második legnagyobbika a legnagyobbat üdvözölte. Egyik sajátossága a fenéki fölvetéseknek, hogy a természet nagytitját s én is a szabad Kongó-állam megalapítóját magas, sovány, nehéz munkától megtört alaknak képzeltem. De a midőn egy a közepetmetinél valamivel alacsonyabb embert láttam magam előtt, nagy kitartásra mutató vas-kos szervezettel, az ismert rövid bajnasszal s a tropikusum által melyen barnított arczával, nem volt szükség bemutatásának. Stanley szívélyesen üdvözölt a leült egy karszékre, mintha a helyett, hogy másfél millió négyzetmérföldnyi állam gondja nyomná vállait, semmi egyéb dolga nem volna, mint hírlapírói látogatásokat fogadni. Az asztalon a Kongónak egy belga térképe feküdt, mely a Stanley Európába jötte óta tett kutatások eredményeit tüntette fel, s a góthai almanach új köteté, melyben a Kongó először szerepel a souverain államok közt.

Szükségtelen mondani, hogy Stanley lelkesedéssel van eltele a Kongó gazdag forrásai és fényes jövője iránt. De modora nem a rajongóké. Beszede nyugodt, tartalmas, tényeken és számokon alapuló. Ha ki akar emelni valamit vagy súlyt akar fektetni egy érvre, előre hajol székeben s a meggyőződés komolyságával és higgadt erőlyével beszél. Egyike a legmélyebb benyomásoknak, melyeket rám e találkozás telt, egy oly ember volt, ki határtalan akaraterővel rendelkezik s képes nagy elhatározásokra válságos pillanatokban, egy határtalan erélyű emberé, a kinél a veszélyek és akadályok napirenden állnak, s a kinél a természetes higgadság és leleményesség egész ösztönné vált.

Azzal a kérdéssel kezdtém, hogy mik Stanley nézetei a Kongót, mint a gyarmatosítás mezét s mint az európai népesség feleslegének föltelepét illetőleg?

— Erről igen korán van még beszélni — volt felelete — a Kongó nem érett még meg a településre s én gondosan kerültem mindent, a mi kiköltözési propaganda gyantát volna vehető. Az emberek nem ismerik világosan a nehézségeket, melyek belsejének elérése elől hárulnak s mely nehézségek természetesen nagyobbra el fognak oszlani, ha a vasut elkészül. Az alsó Kongó éghajlata, mondjuk: Vivi és Leopoldville, a főváros között, igen veszélyes az európaiakra nézve. A felső Kongó, Stanley Poolban túl, ellenkezőleg oly egészséges, mint bármely délurópai vidék. De az óvakodás természetesen szükséges. Szerencsétlenségére az emberek nem sok fáradságot vesznek magoknak, hogy a dolgokat a józan ész szempontjából vegyék s megtegyék azokat az elővigyázatokat, melyeknek bölcsességét a tapasztalat kimutatta. Egy szóval a Kongon úgy szükség élni, mint egy filozófusnak.

— De — kérdem, — ha a Kongó-vasut elkészül, úgy hiszem, javítani fogja az éghajlati állapotokat az által, hogy megrovidítja az utazást a partvidéktől Leopoldvillebe?

— Ez egyike a legfőbb áldásoknak, melyek a vonal kiépülését fogják követni. Befolyása roppant, nagy, nagyobb lesz tán, mint bármely vasutóvalaha, mely Anglia üttörő vasutja óta megnyílt. Hasonlóan ahhoz, mely az Egyesült királyságban mintavasut volt, a mienk mintavasut lesz egész Afrika nézve. Csak vasutak tehetik Afrikát igazán hasznossá és jótékonyvá a civilizáció számára. Van egy esodás földrészt 15,000 mérföldnyi partvidékkel, s több mint 13 millió négyzetmérföldnyi területtel, körülbelül ötször oly nagy mint Európa, s mégis élettelen, tehetetlen, merev marad, egyszerűen mivel az európaiak halálosan rettegnek éghajlatától. S szerencsétlenségekre nem használják józan észre e nehézségek legyőzésére.

— Gondolja ön, hogy a Kongón előforduló végzetes betegségek legalább is ép annyira tulajdoníthatók az óvatosság elhanyagolásának, mint az éghajlatnak?

— Kétségkívül. Tapasztalatból beszéllek, a melyet magam kárára szerettem drágán. Nekem több mint 200 lázam volt Afrikában, melyeknek

háromnegyedét magam szerezttem magamnak. Nem volt, ki megtanítson az éghajlat különösségeire, a lázadók kellett, hogy megtanuljam. De azok az európaiak, a kik most mennek Afrikába, figyelmeztetve vannak s okossággal és jó táplálkozással megőrizhetik egészségüket.

Felelet gyánant arra a kérdésemre, hogy vajjon az, hogy a Kongón oly sok európai elhalt, nem az aránylag vére mértékteleknek nevezhető ivásnak tulajdonítható-e, Stanley néhány esattanos példát beszélt el reményteljes ifjakról, kik ily módon hirtelen elhaláloztak. Egy fiatal mérnök kifáradtan és fölhevülve napi munkájától, ebédnél nagy mennyiségű portugál bort ivott. Erős gyomormenés következett be, s felgyógyulva, bár még erőteljesül, hazaküldték a partvidékre, azzal a komoly figyelmeztetéssel, hogy ne nyuljon többé erős italhoz. Míg azonban a gözörsre várakozott, eladta kabátját egy palackz ginért, s tizenkét órával később halva volt. Egy más mérnök valahogyan ebédnél egy palackz pálinka birtokába jutott s nemsokkal ezután holtan találták, feje alatt a palackzkal. Tulságos ivás a Kongón, tette hozzá Stanley — a halálal egyértelmű.

Elhagyva ezt a kellemetlen tárgyat, azt a kérdést tettem: Mit gondol, minő közvetlen eredménye lesz a Kongó-vasutnak?

— Mindennek meg fogja változtatni egész képét, — felelt Stanley. — Új életet fog adni az államnak, s igen gyorsan beviszi a polgársulást Afrika szívébe. Jelenleg néhány ezer benszült kereskedő van Stanley Poolban s európai kereskedők állanak az Alsó-Kongó-hajózás élén, oly közel a vízesekekhez, hogy hallhatják azok zugásait. De mindketten nem jöhetnek össze a vízesekek miatt, melyek 25 mérföld hosszú örvényt képeznek. Ez az örvény csak a benszült teherhordók által hidalható át, kik legfeljebb 1200 tonna portékát szállíthatnak egy évben; míg ez állapotok tartanak, a haladás lehetetlen marad. Ez a jelenleg a teherhordók hátán és fejen szállított 1200 tonna csak egy csepp volna az ozeában szemben azzal a forgalommal, mely a Kongón folyik, ha a benszült kereskedők elegendő mennyiségű portékával volnának el-látva.

— Valószínűleg tehát ez egyik oka az elefántcsont drágaságának is, mely már-már csaknem aranykulával fog fölérni?

— Ez az egyedüli oka. Az elefántcsont majdnem eltűnt Afrika minden megközelíthető területéről, de a ma megközelíthetlen területek oly rengetege, hogy bőven van az elefántcsont, ép úgy, mint a gummi. A benszült kereskedők hajlandók felkutatni e becses cikkeket, de még ha mindnyájan elárasztanák is a Kongó folyásait, évekbe telnek, míg túl adhatnának rajtok. Így tehát láthatja, minő nagy kereskedelmi érdek van a vasut kiépítéséhez fűzve. Mihelyt a benszült összeszedtek minden elefántcsontot környezetükből, a fokozott kereslet által rá lesznek szorítva, hogy még jobbelj hatoljanak, magokkal vive cikkeik egyenértékűt európai ipartermekkel alakljában.

— Hiszi ön tehát, Stanley úr, hogy egyike a vasut legközelebbi eredményeinek az elefántcsont olcsóbbodása volna?

— Igen, úgy az elefántcsont mint a gummi olcsó és bővíben lenne, legalább is ötven következő évre, s az alatt kétszázévenkivül valami más kereskedelmi cikk is föl lenne fedezhető a Kongó-vidéken.

— Például ásványok; réz, a minek, úgy hiszem, bővíben vannak.

— Igen, sok reukn van, de ez idő szerint a szállítás költsége tonnánként 450 ft. Ha a vasut elkészül, akkor a rézbányászat kifizeti magát, addig nem. A borzasztó szállítási költség az, a mi megbeníti minket a Kongóvidéken. Az állam pl. kénytelen a nagy költség miatt öt állomásra szorítkozni a Felső-Kongón, a hol az egyedüli európaiak az állam tisztviselői és a missionáriusok. Ez is bizonyosság arra, hogy ha a vasut csak Stanley Poolig vezetnék ki, az államot becses támogatásban részesíthetné, míg a missionáriusok a jó élemezés és állandó felváltás előnye mellett gyorsan terjeszthetnék az evangéliumot: mert utólag nagy részét gözösn tehetnék meg. A Stanley-vízese-nél valami 3000 arab van s a Stanley-vízese és Ujji közt, a Tanganyika tón meg valami 15,000, a kik mindannyian évenként egyszer elmeztetnek Zanibárból, a mi tizenkét hónapi ut Afrikán át, hozzáadva még egy havi utat Európából. Ha a vasut elkészül, az arabok egy hó alatt elláthatók

Angliából. A Kongó-vasut e fontos érdekeltségén kívül ott van a londoni missionárius-társaság a Tanganyika-tón, a hol a kormányzási székhely is van s mindkettő szaporitának annak üzletkörtét. Azután ott vannak a Nyamnyamom elszórt szudáni arabok s a helyett, hogy a Szudán el lenne szigetelve, mint most, vasutak köthetnek össze a művelt világgal. Folytonos áruforgalom volna létesíthető. Jelenleg a felső Kongón az európaiaknak meg kell elégedniük azzal, hogy kunyhókban és vályog-viskókban laknak, szalmával és gyeppevel fedve, a mi nagy tűzveszélyt képez. Vasut segítségével az állam egy csapásra csupa vasból állíthatna házakat, templomokat, iskolákat. Aztán a benszült főnökök, látva mit tesznek az európaiak szintén vasból építenék házaikat. A kintamoi főnök például már minden értéket vasládákban tartja, a kalabari főnökök pedig vasházakban laknak, melyek 10,000-tól 35,000 forintig kerültek bele. Azután sok gözöst darabokba szedve szállíthatnának, hogy a vízesekek felső oldalain rakják össze. A Felső-Kongón jelenleg csak két gözös van, de hogy a 7000 mérföldig hajózható Kongó vízfolytának roppant forgalma kiaknátható legyen, nagy és gyors járúat gözösök szükségesekek kényelmes teher- és személyszállítással. Fa-anyagokban is nagy kereskedelem fejlődhetné, de fűrész-malmok volnának szükségesekek s ezeknek szárazföldi szállítására vasutak. Roppant mennyiségű lőpor és ágyú is keresett cikk volna, nem is szólva a szövött cikkeknak csaknem határtalannak nevezhető piacáról. Bátoran állíthatom, hogy bizonyos számú évek lefolyása múlva a vasut megnyitása után, évi 100 millió forintnyi üzlet volna csinálható a Felső-Kongó benszültjeivel.

Itt szünetet tartva Stanley, megjegyezte, hogy van egy erzelmi oldala az egész kérdésnek, mely megfontolást érdemel. Mi kepeksek voltunk, folytatá, szerény vállalatunkkal valami 1000 teherhordót biztosítani magunknak egy havi szolgálatra oly vidéken, hol mikor hozzákezdtem a dologhoz, senki sem akart hozzánk csatlakozni. Már van valami 400 benszült katonánk, a kik közül mindenik bizonyosság arra, hogy a benszültök barátságos hajlammal viseltetnek s készek szolgálatukat felajánlani a fehér ember céljaira. Ha az állam veszi kezébe a dolgot s ha a vasut fölépül, képes lesz 3000—4000 benszült katonát állítani ki az ország védelmére a rabzsola-kereskedők ellen. Azok az állomások, melyek ma oly szerények és ártatlanok s nem mernek fegyvert fogni a szervezett rabzsola-kereskedők ellen, néhány hóval már a vasut megnyitása után abban a helyzetben lesznek, hogy támadólag léphetnek fel, s megakadályozhatják őket, hogy megvessekk lábukat a Kongó-államban. — Ez volna a halálos csapás a rabzsola-kereskedésre az egész nyugati egyenlítői Afrikában — folytatá Stanley. — A rabzsola-kereskedés körülbelül 2 millió négyzet-mérföldnyi területen lenne kiirtva s pedig csupán kereskedelmi eszközökkel, vérontás nélkül. Semmi szükség fegyverkezésekre, guerilla-harcokra, sem a berlini konferencia által a tengeri hatalmakra ruházott támadási jog foganatosítására. A vágyat és kísértést ily tettek elkövetésére e bekes ártatlan törzseken, el fogja venni a rabzsola-kereskedőktől a fehér ember állandó szaporodása köztük, kiknek mindenike ellensége lesz a rabzsola-kereskedésnek. Az oly szomorú és irtóztató jelenetek helyett, a milyeneket 1883 deczemberében láttam a Kongó-part 140 mérföldnyi hosszában, a keresztény terítők nemesebb és szelidebb befolyása fog érvényesülni, kik most csaknem reménytelen harcban vesztegetik ereiket a barbárság ellen.

Ezek Stanley nézetei Afrikának a civilizáció előtt hozzáférhetővé tételéről. Az egész emberiség nézve nagy csapás, ha igaz a bátor utazó vesztéről elterjedt hír, hogy ő maga nem vehet többé részt nemes és fenkolt terveinek megvalósításában.

EMIN PASA ÉS STANLEY EXPEDICIOZÓJA.

Stanley meggyilkoltatásának híre az eddig-nél is tágabb körben teszi ismertté Emin pasa nevét. Hiszen e kiváló tudós és Közép-Afrikának nagyérdemű kikutatója az, kinek megmentése volt Stanley legutolsó afrikai utjának főcélja. Az 50-es években az eltűnt észak-sarki utazó, Franklin felkeresésére egész sereg tudományos expedíció indult el s ezek a kutatások világhi-

rúvé tették az eltűnt utazó nevét: Emin pasa, az egyiptomi egyenlítői tartományok kormányzója, a mahdi és társai ellenkezes lázadás óta elzárva volt a művelt világtól s az ő megmentése is lázas tevékenységet keltett fel. Két jól felszerelt expedíció, melyek egyikét dr. Fischer s a másikat dr. Lenz Oszkár, mindkettő ismert afrikai utazó, vezette, már hajótörést szenvedett, s a jelen évben századunk legnagyobb utazója, a Kongó-vidék világhírű kikutatója, Stanley Henrik indult utának, hogy Emin pasát, a tudomány vértanuját, megmentse s az ő útjáról is — fájdalom! — már szomorú hírek érkeztek.

Ki ez az Emin pasa s honnan a nagy érdeklődés s a tömörkedő áldozat az ő megmentése érdekében?

A hírneves férfi eredeti neve Schnitzer Ede. Oppelnben, Porosz-Sziléziában született 1840 márczius 28-án s így jelenleg férfikora virágában van. Atyja kereskedő volt, de korán elhunyt, anyja, ellenben, bár előregedve, még ma is él. A fiatal Schnitzer Boroszóban és Berlinben végezte egyetemi tanulmányait, 1863-ban lett orvos s tanársegéddé. A természet-tudományok voltak kedvence tanulmányai, e mellett azonban már korán gondolta utazásokra, különféle nyelveket sajátított el. 1865-ben Konstantinápolyba akart menni, hogy mint katonai orvos, török szolgálatba lépjen. Utjában azonban véletlenül az antiviari-i olasz konzulátus egy tagjával találkozván, Albániába ment s ott telepedett le, mint kikötői és kerületi orvos. Melleken természet-tudományi kutatásokkal is foglalkozott s különösen Albánia növényvilágáról írt értekezéseket, melyekért több tudós társulat, köztök a bécsi cs. kir. zoológiai-botanikai társaság választotta meg levelező tagjának. Ugyanakkor Kiepert tanár felhívására Albániának antiviari-i és skutari-i vidékéről készített térképeket. 1870-ben Izmail pasa, Albánia kormányzója, magával vitte Skutariba s vele volt Szíriában és Dél-Arábiában. Ugyane pasával 1871-ben Trapezuntba (Kis-Asia) költözött s innen bejárta Örményországot, meglátogatta az Eufrát és Tigris forrásait. 1872-ben Izmail pasát Epirus fő-kormányzójává nevezték ki és Schnitzer vele ment Janinába, majd a következő évben a pasa halála után Konstantinápolyba. Hosszas keleti utazásai alatt annyira elsajátította a keleti szokásokat, hogy bár anyanyelvén kívül francziául, angolul, olaszul és több szláv nyelven beszélt, mint 1871-ben nővérenek írta, a trapezunti porosz konzul hosszas társalgás után sem akarta elhinni, hogy európai eredetű.

1874-ben az egyiptomi kormány fogadta szolgálatába és Schnitzer rövid látogatást téve rokonainál s Európában néhány nevezetesebb városban, állandóan Egyiptomba tette át lakását és pedig már 1876-ban az egyiptomi Szudánba, hol az akkori kormányzó, a híres Gordon pasa vezetése alatt igen nagy tevékenységet fejtett ki. Csakhamar az egyenlítői tartományok fő-rovosa lett s Gordon pasa több fontos misszióval bízta meg, melyek következtében kétszer járt Mtézánál, Uganda néger császárnál, kit Stanley s más afrikai utazók is a legnevezetesebb néger fejedelmeknek tartottak. Volt az Unyorok tartományában is s ez országot ő ismertette először részletesebben a Petermann-féle híres földrajzi folyóiratban. Gordon pasa 1878-ban az egyiptomi egyenlítői tartományok kormányzójává nevezte ki Emin bej név alatt (a pasa címet később kapta).

Hatósági közegek és utazók egyaránt magas-talással szólnak a német eredetű kormányzó bámulatos adminisztratív tevékenységéről az óriási kiterjedésű s a természet által gazdagon megáldott, de főképp a legundokabb rabzsola-kereskedés miatt tönkrement tartományban. Emin bej figyelme mindenre kiterjedt. A rabzsola-kereskedés miatt bujdosókká lett lakosokat lassankint falukba és sátorokba egyesítette, állattajokat s új növényeket hozott be, meghonosított egyes iparágakat, utakat készített s mindezt a nélkül, hogy az adókat emelte volna. Országá annyira virágzó lett, hogy bár előbb az egyiptomi kormánynak mindenkor jelentékeny költségbe került a közigazgatás, 1882-ben már tisztá jövedelmet tudott felmutatni. Hivatalos működését a tudós céljaival jól tudta egyesíteni. Az utazókat minden eszközzel segítette tudományos céljaik előmozdításában s a mellett maga is évről-évre nagy kiterjedésű országának egyes részeit utazta be, mindenütt gondos földrajzi, természetrajzi és ethnografiai kutatásokat tett,

melék eredményeit a Petermann-féle füzetekben s más tudományos folyóiratokban tette közzé. Gyűjteményei is óriásiak, magában Brémában s Bécsben mintegy 2000 kitömött madár van, melyet ő küldött haza. Valóban lelkes tudós, ki feladatát híven teljesítette s a mellett, mint egy híres angol származású afrikai utazó írta róla: «a legönzetlenebb s legnemesebb ember, kit valaha ismertem.» E bámulatos tulajdonságai s e mellett ritka erélye alattvalóinál is nagy rokonszenvet költöttek s Afrika ez elátkozott vidéke néhány év alatt a sötét földrészt legboldogabb országai közé emelkedett, hol már minden megvolt arra, hogy a művelődés valódi gyökeret verjen.

Ekkor tört ki a szudáni lázadás s a Mahdi csapatai egyszerre elzárták őt Egyiptomtól és a művelt világtól. Az arabok győzelmes hadjárata és Khartum elesése azonban nem törték meg Emin bej hatalmát. Alig egy pár száz katonájával s tisztviselőivel fentartotta magát, mert a nép megtanulta szeretni s tisztelni. Országában, elszigetelve a világtól s a fanatikus lázadók tözsomszédságában, nem volt komoly forradalom. De teljesen el volt zárva a világtól s Khartum eleste óta azt sem tudták fölé: él-e még vagy meghalt?

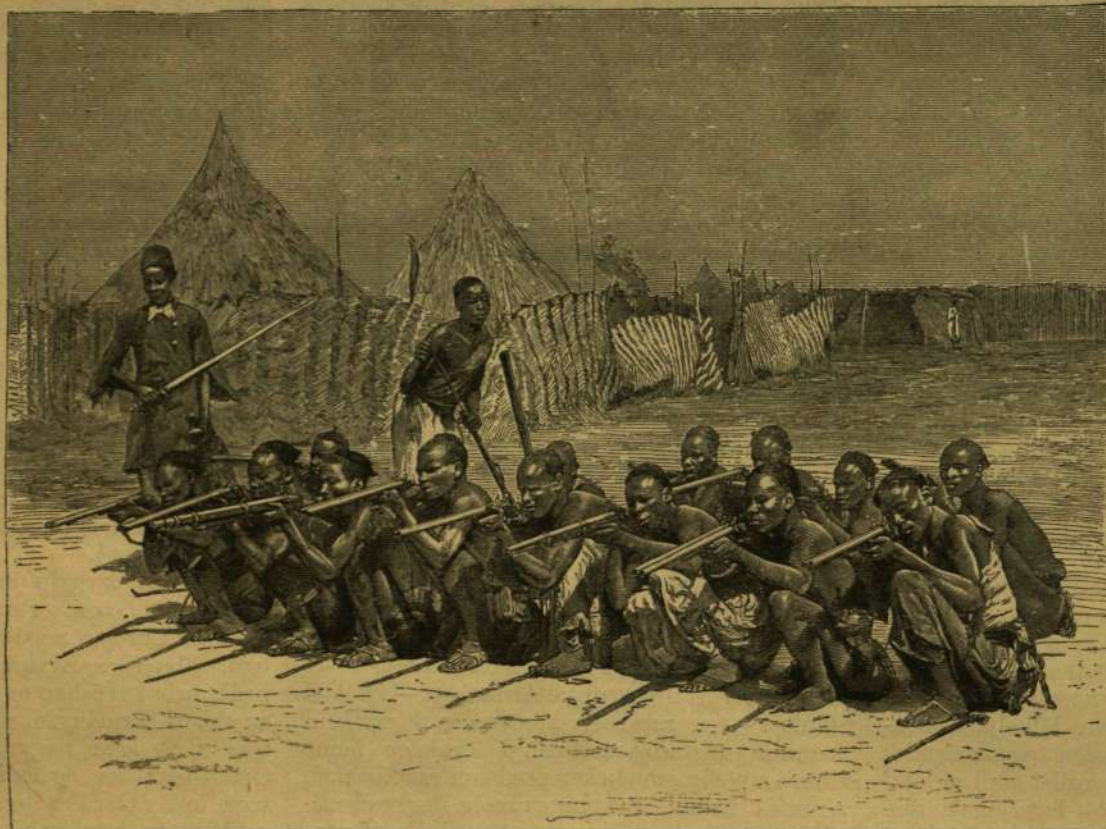
Most már tudjuk, hogy még él s ha akarná, meg is menekülhetne. Egy szintén országában alkalmazott európai tudós, dr. Junker a múlt évben egyenesen az ő utasításai szerint s támogatásával hagyta el tartományának jelenlegi székhelyét, Wadelaist s szerencsésen megérkezett Afrika keleti partjára, Zanzibárba. Emin pasa szándékosan nem akarta ott hagyni veszélyeztetett országát, mely eljövetele által a végpusztulásnak lett volna kitéve, nem, bár tudja, hogy reá is nagy veszedelem vár, mert az ellenség által körülvéve napról napra fogyó népeinek bizalma, fegyvereik elromlottak, itteni készleteik jó formán semmi. Ez az oka, hogy Stanley, kinek expedícióját főképp két angol milliomos költségén szerelték fel mintaszerűen, oly gyorsan igyekezett segítségére menni.

Az egyiptomi egyenlítői tartományok, a melyeknek kormányzója Emin pasa, tulajdonképpen néger törzsek hazája, itt vannak a szelid és tanulékony shalik, a vitez barik, az emberevő és egykor állítólagos farkaikról elhíresedett nyamnyamok, a zeneszerető unyorok, a törpe dinkák s más nevezetes törzsek. Az ország a Nilus forrás-vidéket terül el, delfelé a középfrikai nagy tavakig, nyugot felé az új Kongó-államok térképen kijelölt határig terjed. Az ország nagy része még ma is felületesen ismert, mivel csak Gordon pasa idejében jutott Egyiptom hatósága alá; egyes kerületeinek központját katonai erődök képezik, melyek közt legnevezetesebb az előbbi főváros, Lado, a Nilus partján.

Lado elég szép, tulajdonképpen téglaházakból álló város, míg a szomszéd községek házai fából és fűvekből épültek. Utcaí egyenesek és szélesek, épületei közt a mecset és kormányzó palota kiemelkedik. A földből épült körfalon belül 30 ő szeles sétátér és azon belül kertek vannak és csak azután a házak. A körfal három kapuja reggel 6 óráig este 8 óráig van nyitva és folyvást ő áll mellette. Éjjel a tüzet ki kell oltani és lármázni, lövöldözni nem szabad. Reggel a katonák nejei az utcákat seprik, azután vizet hordanak és a szarvasmarhák legelni hajtják. Magok a katonák és a többi lakosok is közszolgálatokat tesznek Emin pasa rendelkezéseire, ki a közegészségügyre és tisztaságra nagy súlyt fektet. A katonák nagyrésze a vitez makraka-törzsből való; Remington-puskákkal vannak felfegyverkezve, van még párduezbőr-övük mellett kard, szurony és

Yous binchaly
Kiny binchaly

MAKRKA TÖRZSBŐL VALÓ AFRIKAI NÉGER KATONÁK.

Dr. Hermann Rej

kés. Minden katonai erő ily módon van berendezve. A többi falukban egy vagy két bennszülött rendőr ügyel fel s szedi be az adót s örködik többek közt arra, hogy a tiltott rabszolgakereskedés titokban ne üzséssék.

Képünk, melyet egy Bruchta nevű festő készített, a szudáni felkelés idejében annyiszor emlegetett híres Zebehr pasa udvarában, e katonákról s népről elég jó fogalmat nyújt. A rabszolga-kereskedés, melynek egykor itt volt főbázisa, a szomszéd országokban még mindig virágjában van s valóban Emin pasa szoros összeköttetésben áll azzal a fontos humanisztikus kérdéssel is, hogy a rabszolgakereskedés itt Afrika közepén végleg megszűnjék.

EGYVELEG.

* A világ legnagyobb sörfőző gyára St.-Louisban, az Egyesült Államokban van. E gyárban 1886-ban 504,653 hektoliter söröt állítottak elő. Utána következik Sedlmayer Gábor müncheni gyára, hol ugyanazon évben 446,791 hektoliteret termeltek. Mindjárt a harmadik a Dréher-féle gyár, hol 429,000 hektoliter (348,603 hordót) állítottak elő. Németország hat nagy sörfőző gyárában a múlt évben összesen 1,670,590 hordó sör termeltetett, melynek előállítására 140 millió font malátát volt szükséges.

* A kávétermelés az utóbbi 40 év alatt 2 millióról 9 millióra emelkedett, azonban még most sincs túltermelés, a mit tanúsít az a körülmény, hogy a kávé ára az utóbbi években is emelkedett s jelenleg nagyobb, mint a szárazföldi árszint legdrágább éveiben. A kávé élvezete most általánosabbá lévén, a tropikus éghajlatnak több helyen tenyésztik; legtöbbet, az egész felénél is többet Braziliában. A kávé főpiacai Amsterdam, London, Havre, Hamburg és New-York.

* Az ereklgyűjtők nagyon megrohanták Bismarck herceg friedrichsruhei parkját, a fákat lekaszották, sőt sok galylet is törtek, úgy, hogy a kancellár kénytelen volt parkját elzáratni.

* A calaisi csatornán soha sem fordult meg annyi ember, mint ezen a nyáron. Egyetlen napon Dover és Calais közt átlag 1320 ember kelt át.

* Salamoni büntetés. A frankfurti tanács 1580-ban egy péket, ki a lisztbe homokot kevert, de azt ártatlannak mondotta, arra ítélte el, hogy a lisztet maga egye meg. Három hónapig élt e lisztből sültt éleddel s azután belehalt.

* A nap melege. Ericson tanár külön kísérletek alapján tett számításai szerint nem kevesebb, mint 1,700,404°C.

* Fagyott hús. A múlt évben Új-Zeelandból mintegy 700,000 darab megfagyott szarvasmarhát hoztak Angliába.

* Légturát alkalmaznak a kínai orvosok már régi idők óta. A betegnek bizonyos órákban s meghatározott állásban kell levegőt szívni: fölfelé az, hogy kelet felé forduljon, mert a kínai orvosok nézete szerint onnan jó az éltető levegő, akár nappal akár holdfénynél. A betegnek a levegő beszívásakor teljesen tétlenül kell lennie, még csak gondolkozni sem szabad s minden gyakorlatnak 49 ízben kell történnie egymás után. A légbeszívással kapcsolatban áll a dörzsölés, és pedig, ha az agyvelő beteg, a homlokot zsákba rakott kavicsokkal dörzsölik, ha a hasban van baj, fadarabbal ütögetik. E gyógy mód Kínában állítólag már a 6-ik század óta divik.

* A hőesés a déli földgömbön a tenger színével egyenlő magasságu területen, a 48. szélességi foknál kezdődik, az északi félgömbön hamarabb, bár a szárazföld s tenger egyenlőtlén megoszlása következtében nem egyenlő irányban, nyugaton ugyanis már a 30. foknál, míg Amerika északnyugati partjain 48 foknál. Európa csaknem egészen beleesik a hőesés vonalába, de a mennyiség igen különbözik. Rómában évenként átlag másfél nap havazik, Sz.-Pétervárt el- lenben 171 napon át.

* Hetvennyolc kutyája van egy malvernai angol nőnek. Az állatok külön e célra épült istállókban laknak, a legelső mézsáros látja el őket edellel. Mindennap más-más kutya kiséri uránját sétáján.

FLAMAND HALÁSZOK AZ ÉSZAKI TENGERTARTON.

HALÁSZFORRADALOM OSTENDEBEN.

Az emberi társaságnak alighanem legkésebb tagjai a halász-mesteremberek. Mintha folyvást szemök előtt lebegne legelső czéh-mesterek, Péter apostol keresztényi példája, bekésséges türesőket semmi sem zavarja, meg vannak elégedve szerény sorsukkal, s igyekeznek háborítatlanul élni magok közt és az emberekkel. Mindez nem is csoda, mert hisz a halászmesterség legelső feltétele épen az a csendes türelem, a mely nélkül lehetetlen volna a mesterség jövedelmező gyakorlása. Annál nagyobb csoda aztán, hogy még a halászok is a forradalom szítóvá szegődjenek és kitézzék a lázadás zászlóját a világ felforgatására. Pedig erről érkeztek hírek a legutóbbi napokban a világ egyik leglátogatottabb tengeri fürdőjéből, Ostendéből. A bizonyos feltűnést keltett eset lefolyása a következő volt.

Az ostendei halászköznök régen «szálka a szemökben», hogy Anglia nagy tőkehalászlátnyokait küld a belga határra, a miért nekik nem is kell vámot fizetniök, holott ők csak jelentékeny vám lefizetése mellett jelenhetnek meg az angol kikötőkben. Ez a körülmény keserűtük lényegesen csökkentette és nagy mértékben elkeserítette a szegény embereket, a miért elhatározták, hogy erőszakkal is megátolják az angol hal-szállítmányok partra hozását. Legutóbb épen egy Dorsaert nevű nagy halkereskedőnek egyszerre két hajója volt utban Ostende felé. Ennek hírére a kétégybeesett halászközséggyülekezet a partra és fenyegetésekkel próbálták meggyatolni a halászbárkák kirakodását, sőt a már kirakott halakat egymásután dobálták vissza. Az eleinte csakély számban megjelent rendőrség nem sokra mehetett velök, mert a tömeg néhány elfogott társát erőszakkal kiszabadította. Időközben a csendőrség is megjelent, de a felizgatott nép velök is szembeállt, a kirakott halakat szétta posta s a csendőrség arca közé vágta.

Még komolyabbá vált a helyzet másnap, a mikor a zavargások ismétlődtek s a vérszemét kapott lázongók nem hajtottak a katonaság vezénylőjének felhívására, hogy oszoljanak szét. Mikor minden keres, csillapítás sikertelen maradt, a katonaság tüzet adott, de egyelőre még csak a levegőbe. Ekkor a halászok egyik vezetője előlépett és kitérte a mellét, így kiáltott: «Csak löjjetek, hadd lássátok meg, milyen a szegény flamand halász vérenek a színe.» Erre már a katonaság sem vette többé tréfára a dolgot, kilötte fegyverét, s két halász azonnal halva maradt, többen pedig megsebesültek. A sortüz ismétlődött s a halálra ijedt tömeg futásban keresett menedéket, de útközben Dorsaert üzletének is neki esett, s kétségtelenül bántalmazta volna is a gyűlölt kereskedőt, ha az családijával együtt már előbb nem menekült a városból.

Az esetekket holttesteket általános részvét közt tették másnap sírba, s a további vérengzéseknek elejét vette a városi tanács azon határozata, hogy ezentúl idegen kereskedők csak akkor ad-

hatják el Ostendeben szállítmányaikat, ha előbb a belgák a magok készletén túladdak.

Igy folyt le az ostendei halász-forradalom, melynek alkalmából bemutatunk egy hangulat- teljes képet a szegény belga halászok életéből, kiknek nehéz élete a sziklás, homokos tengerpartokon épen nem tartozik az irigylendőbbek közé.

GYERMEKEK A FÜBEN.

— Képpel. —

Nevetve kukkán be a napsugár az ablakon, csicseregve ébrednek a madarak s a levegő rejtelmes szongással eled. A szikkadt mesgyn korai lábnymok lágy süppedése jelöli a forráshoz vivő utat s kerengve csapong a fehér szárnyú lepke a harmatos leveleken. Messziről hallszik egy igá-fogat búss nyikorgása, a mint a béréslegény kintlódva nógatja a süppedő homokban előre s a karsú akácok lombjai szaggatott árnyat vetnek az út szelére. Milyen szép nap lesz megint ma! az ég aczéllamvasan borul a láthatár felé, sehol egy felhőfoszlány s a viruló fölkek kigyózó ösvényén piros kendős menyecskek ballagnak, vala- laikra vetett gereblyével.

Nyílik az ajtó s nevetve, zajongva kitédül a gyermeknép rajta, frissen mosott mosolygó arc- czal, ki kannát emelve, ki meg vajas kenyérét majszolva, vagy friss pipehurért szaladgálva be a nyílt mezőt, a kalitka csicseregő népe szá- mára. A legkisebbiket gyöngéd anyai gondnal czepli a legidősebb hűg, átnyalálva derekát két karjával. Aztán eltelepednek hanyag heverészés- sel a friss fűben s versenyt csevegnek a harmatban fürdő madarakkal, míg babráról kezeik hajló fű- szálát csomóznak karikára, a miből majd meg lehet tudni, melyiknek a gondolata teljesül.

— Csendesen légy Palika, ülj meg szépen itt, látod? jaj de csecc!

A kis őcsike bamba szemeket mereszt a kövér markocskájába nyomott csiga-bigára, aztán el- kezd szabályos taktusban dobolni vele a földön, miközben komolyan összehúzott szemöldei nagy gondokat árulnak el. Majd ismét meggondolja magát és zsemelbő ühmegtessel négy-kézláb ront a játszóközé, hogy minden áron kikapja ke- zeikből a bogáncs-koszorút.

— Ej, ettől a Palikától semmit sem lehet csinálni. Tudjátok mit? vessünk kuszorát!

Kinyílik a bugyli, a legidősebb lány feldobja a levegőbe, s a mint kettőt-hármat bukfenchezve alá hull, lökdösvé, rivalgva szalad az ördöghad, megnézni, melyik lapjára esett.

— Irás!

«Simát kértem, betűt adtál» — hangzik most körbe és véges-végig a vidám csoport minden tagján, egész a legapróbbig, a ki gyűszűnyi szá- jával hosszán, kényesen elhúzza, gügyögi vissza: — 'imát kéjtem betűt attá, 'imát kéjtem betűt attá. — Nini Tereci, a Palika kavicsot vett a szájába. Teszed le mindjárt?

De Palika erősen ellenáll és kapálódik, s a világ

minden kincseért sem árul el hajlandóságot ki- eresztetni apró fogai közül a megragadott tárgyat.

Valami langy szellő-suhanás végig hentereget a kaszálásra ért fűhullámokon, mint álmos gyer- mek anyja öleiben.

— Gyerekek, gyerekek! Valamit leltem! Ide gyertek... katöbögár!

Hopp! felzudul erre az egész gyülekezet, mindenki első akar lenni a ki a katöbögár jövendőmondását igénybe akarja venni. Kitért tenyerére fekteti az egyik az összegubolyodott bogarat s feleje hajolva lázas, türelmetlen vára- kozással suttogja a jövendő-idező jos szavakat:

Katicza-bogár repülj el,

Merre visznek férjhez?

Valami csintalan ragyogás ül a szemekbe, az ar- czok kipirulnak; közelebb húzódnak egymáshoz, pusogó beszéd érthetetlen nesze kél, melyet sü- rűn szakít meg itt-ott egy-egy csengő gerle- kacaj.

Odalopozom lábujjhegyen a sürt lombokon át a hátuk mege, hogy kihallgassam mit beszélnek. Huss! mint a hogy a madársereg rebben fel a vadász közeledésére, úgy rebbennek szerte a megtört ág halk neszére. Csevegő ajkaikon ketté- szakad az el nem lebbent szó. A gyermekek be- szédét ép úgy nem lehet kilesni, mint a mada- rakét nem. —i.

LEVÉL A NAGYVILÁGBÓL.

Holt idény itt, holt idény ott. Ez a jajszó ki- sért minduntalan a lapok ásitózo hasábjairól, ezt variálják számtalan változatban az egyetlen örökös témára szabók, szállodások, pinczerek, kereskedők, iparosok és czigánymuzsikuskok; ez az a frázis, melynek kopottas rimére minden ri- illik. De hát van-e tulajdonképpen igazán holt idény? Nem árt, ha egy kissé komolyan szembe- nézünk ezzel a szóval. Vajon kevesebb fény, ke- vesebb zaj ragyog és hullámláz-e a nagyvilág társas összejövetelein? Kevesebb kéjjel forognak a párok a tánc-zene vidám hangjaira? Ragyo- göbb-e a disz, melyet a női öltözékek gazdag ele- ganciája máskor kifejt s kevesebb-e az élvezet, mit a pénz, enyhébb-e a nyomor, mit a koldus- rongy nyújt? Szív nem dobban a szívhez boldog szerelem mámorában? Nem tombol a bűn öntelt gögje bitorlott trónján s házagosabbak lettek-e a szenvedés sötét krónikáinak könnyűen áztatott lapjai? Oh ne is tagadjuk. Ez a «holt idény» — ha létezik — olyan Jauris lánya, melyet az első megfontolás éleire költ. Nem létezik az másutt, mint néhány kongó újdonsági agy tárgyaltan ürességében, mely a nyomdafestéken túl nem ismer világot.

Szerencsére ma már túlestünk azokon a halott- keni teendőknök, melyeket a nap krónikái olyan előszeretettel vállaltak magokra az általok kite- ritett «holt saison» felett. Ha holt, nos hát ak- kor legalább el is van már temetve — s a hol- taknak semmi igényük többé az élők érdeklődé- sére. A szeptemberi nap nyájás ragyogása enyhe szelidséggel kárpótol az angusztsinak tüzes csókjaier, melyek lankasztva nyugtázták le élet- erőnket.

Ezek a gyors átmeneteli az évszakoknak, ezek a lágy s engesztelő összeülekezései a természet nagy ellentéteinek: ezek a legszebb pillanatai az évnök, melyeket a természetbarát gyakorlott ku- tató szeme megfigyelhet. Ott künn a nyaralók szellős verandáin meg-megkoppan már egy-egy lehullott falevél az ébredre terített asztalhoz; va- lami gyors hús árma, a miről senki sem tudja honnan jön, hova megy, megleljenet a lányka fűrtjeit, mintha illatot akarna rabolni belőlük s aztán utat vesz újra a nagy messzeségben. Csak a lányszívben hagy hátra valami édes-bo- rongós sejtelmet, melynek könnyű fulánkja re- megő hullámszásba hozza a fehér mousseline- ruha alatt dobogó szív keblét. Hísz nemskóra menni kell: talán a sírba, — talán csak vissza a városba, a nemzeti színház első premijére. S a mint finom fehér ujjai egy titkos ihletlő megra- gadvá sikamlanak végig a zongora billentyűin, önkénytelen is Mendelsohn Őszi dalába tévednek az akkordok. Lenn a park gesztenyefa-sora alatt rakásra hevernek a lehullott szürös gubák s fel- pattanva mutatják fényes barna tartalmukat, melyekből, patyolat-belét kifúrva, pipát farag a falusi suhanecz-had a megfalevél összemorzsol- t száraz porához. Távol erdőkből pedig el-elhozza a

lágyszellő a hallali riadó hangját, s délezzel alakok piroskabátjaitól virul a lomb sötét háttérén. Szerettem a nyár utolsó szakának szelid egét, tenyészetének igénytelen pompáját. Az őszi rózsák viruló csoportozatai a kertek gondosan ápolt szőnyeggyeiben a szeptember saját külön költészeté. S van-e a nyár ez utolsó, de legnemesebb virágánál vonzóbb, bájosabb valami a természet alkotásai közt? Szerény, üde mosolya, diskrét halovány színe valami bensőbb erkölcsi tartalmasságot sejtetnek, mint a milyen a többi virágok hű pompájáé. Mondhatnám, hasonlítja a gyászruháját levett özvegy első mosolyához, mely szépsége érett, komoly teljett annak az elegikus bújának, annak a nyugodt filozófiának sugarában láttatja, melyet a lemondásban megtisztult lélek von maga köré.

S milyen csendes illik a szeptemberi táj és az őszi rózsák csendes, deris hangulatához a napraforgók keresetlen egyszerű bája, a mint aranyos küllők olyan tenyeres-talpas nyíltsággal mosolyognak az útszélre, míg duzzadó, érett fekete magvaik tömött sorába tág rést haraptak kajtárkodó madár és gyermek. Lent a kertek gíz-gazos sűrűjében, ürm és papajt között, sárga fókók elágazó indiáit lemeztve, sipot hasít bele a gyermekesereg, s tüttelve fújja gömbölyűre csattanó piros orcait. Fent pedig a fűrtös hegyoldról megindul most a pásztor vállára vetve kereplőjét s a szokatlan új hang hallatára fülel a kíváncsi kis nép s tapsolva csapja össze kerek kis kacsóit.

«A világ egy nagy könyv, melynek azok, kik otthon maradnak, csak egy lapját olvassák.» Szent igaz! De ha az otthon kerülesének legkellemesebb módjáról, legmegfelelőbb idejéről kell véleményt adni, akkor határozottan a szeptember kell mutatnunk, az eddig divatozott nyárközép helyett. És valóban úgy áll a dolog, hogy Európa legelső városaiban évről-évre nagyobb azok száma, kik a városban nyaralnak. Maga a divat és izlés főszékelye, Páris, a július és augusztus hónapokban ép oly zajos még mint a saison tetőpontján. Bálók, estélyek követik mindennap egymást az előkelő társaságok hangadóinál, de la Ferronnay grófnőnél, Tredern bárónőnél, du Barry marquisinél, kieszinye a választékos összejövetelek Sagan hercegnőnél, Descayes-Stackelburg bárónőnél, St. Clou márkínál és mindenütt.

De ha az idő és hely tekintetében a legellenetesebb feltételek érvényesülhetnek is arra nézve, hogy mikor utazzunk, annyit tény, hogy a modern ember izgalmas, zaklatott életmódjának ma már lényeges feltétele, hogy mindenkinél meglegyen a maga nyári vakációja. Nem luxus, nem nagyuri kedvtelés ez többé, hanem valódi életstílus, a testi egészség elengedhetlen követelménye. Így van aztán, hogy immár minden civilizáltnak nevezhető népnél bizonyos migratorius szokásai fejlődtek ki, melyek a levegő-változtatás szükségének ösztönöszerű érzetében gyökereznek, s elragadják egy időre könyveit, újságait, boltjait és irodái köréből, hogy új benyomásoknak engedjék át lelkét:

Tendens Venafrans in agros
Aut Lacedaemonium Tarentum.

A kérdés csak az, hova menjünk? s ezt a kérdést mindenki más és másképp oldja meg. A németeknek különös hajlamuk van az ásványos források iránt, az angoloknak a hegyek és havasok iránt; s ez mindkettőnél igen természetes, mert amazok az erőssé sörivás és dohányzás, emezek hazájuk kódos és füstös légköre ellen keresnek ellensúlyozót. De azért az emberiségnek kilencz-tizedrére a francziákkal együtt a tenger partvidékeire vágyik s azt tartja, hogy mi sem pótolhat egy jó tengeri üdülőhelyt.

És ebben igazok van. Csakhogy arról, hogy mi egy igazi tengeri fürdő, mégis nagyon keveseknek van helyes fogalmuk. Arra nem elég, hogy valaki Abbaiziában huzza át a nyarat, a tenger átmelegült hullámaiban lankadtan fúrósztre fíradt testét: arra nézve szükséges az Atlanti-tenger friss áramlatának acélező érintése, az északi égnél sajátságos szürkés tónusa, utánozhatatlan staffage-a s a szeptemberi nap szelid, mérsékelt leve. Azt a mi a tengeri fürdőkben igazán kívánatos és igazán pótolhatatlan, ezek a tényezők adják meg.

Ezt az oldalát a tengerparti üdülésnek a francziák sem méltányolják eléggé, bár ők a tengeri

fürdők kedvelői közt abból az okból is, mert tulajdonképeni zöldjök kevés van, első sorban állanak. De a párisi szokás az, hogy ott majdnem két hónappal korábban veszik igénybe a nyári szünidőt, mint Európa többi részében. Junius és július hónapokban már egész Páris Boulogneba vagy Trouvilleba költözik át s fogyasztja a «poulet au cresson»-t a környékbeli pörök nagy öröme, a kik halászó eszközökön kívül csupán majorság-ketre-czeikből képesek egy idény alatt egész évi béröket behozni.

Nem minden érdek nélkül való egy ily helyen megfigyelni a különbséget a közt, a mint az angol nő, és a közt, a mint a franczia nő fürdik.

Vegyünk például egy Dieppeben vagy Etretáiban töltött napot fel. Hét-nyolcz órákor felszolgálják a kávét és kiflit — jól megjegyezve, hogy: *agyiban*, mert ez a főkülönbség a franczia és angol nő életmódja közt, a mi azt hiszem, jellemükben és erkölcsükben is alapul szolgálhat minden további párhuzamra. A reggeli után következik a felkelés és a reggeli toillette. Félizkor már el van lépve a tengerpart fürdőkkel és hámszékedőkkel, mert a látvány természetesen érdekesnek kínálkozik a puszta szemlélőkre is. Vieille-Roche márkiné ekkor megindul kabinjából gondosan beleburkolva *peignoirjába*, diszes fürdő-kosztümben, viaszos vászon-sapkával, felette szalmakalap, lábán cipők, kezén karpereczek. Monsieur, Madame és a bábé, vagyis az ur, az asszonyság és a gyerek sorban következnek egymás után, elől a Monsieur, utána a Madame s mögötte pajkoskodva, sikoltozva a bábé. Bevégeztetve a reggeli fürdőt, készen a villásreggeli, melyet majd minden franczia hotel kitünő minőségben állít elő, s a nap többi része egészen szabad a sétára, kocsiútra, regényolvasásra a kaszinó teraszán, halászásra, vagy éppen rákászásra. Mert ez a legújabb «sport» a normandiai partokon, a hol gyakran láthatni a Faubourg St. Germain arisztokrata hölgyeit, egész fürdőkosztümben, rövid jaket-ben, fejközü virágos kis kalappal, melyet széles gáze-fátyol borít, a mint lassan lépkednek a homokos parton, kezökben a hálálval. Héttől nyolczig tart az ebéd, aztán újra a kaszinó a társasélet központja, hol mindig van valami hangverseny, műkedvelői előadás vagy táncz. Félizkenettkor már mindenki ágyban van.

Az angolok kezdeményezésére ma már a cipők is, mind lényegesnek kiegészítővé válnak a fürdő-öltözéknek, főleg kavicso partokon. Ezeknek a cipőknek szalmatalpuk van, felső részük himzett vászon s líkacsokkal van ellátva a víz kiöntésére. Szandalszerűleg kötik a lábára.

Az angol nő szereti fejét a vízbe alábuktatni s ezért vízhatlan hálót is használ fején, holott a franczia nő nemcsak hogy nem meríti a vízbe fejét, de sőt nem ritkán egész gondos frizurát csinál, mielőtt a vízbe menne. Hogy az angol nő kép sport szempontjából nézi a tengeri fürdést, az onnan is kitetszik, hogy semmi sem lehet unalmasabb, mint egy angol tengeri fürdő. S azért a franczia nő még az uszában is fölötte áll az angolnak, mint azt irigyléssel bár, sokan a csatornántúli szomszédok közül is elismerik.

Trouville-ről a ma divatos tengeri fürdők sorában csak annyiban lehet szó, mint egy negyvenedik évét meghaladt szépségről, mely hírneve zenitjét már maga mögött hagyta. A császárság é fénys nevű fürdője, melyet Morny herceg alapított és tett népszerűvé, a 60-as évek végén élte legzajosabb napjait. Ma is vannak természetes előnyei, de ma már túlszárnyalta Etretát, e bájos kis halászfalu, melyet igazán egy író- és művész kolónia tett híressé és hozott forgalomba, dacára annak, hogy nincs közvetlen vasúti összeköttetése. Karr Alfonzról mondják, hogy fölfedezte ezt a csinos kis fészket és fayenceba vésett arcképe a lakosság haláljából ott is diszlik a fővendéglő falain. Ma már Faure, a hírneves ope-

SÉTA-ÖLTÖZÉK CSIKOS FOULARDBÓL.

rai énekes, Duran Károly, a jeles festő és Guy de Maupassant, Zola híve és legjobb barátja a legnevesebb látogatói. S dicsegetésre legyen mondva Etretát nem is nagyon költséges fürdőhely.

Évről-évre jobban beigazolódik az is, hogy a divat a fürdői öltözékekben teljességgel nem ugyanazonos a városi divattal. Ezekben több egyéni különözködés, több szeszély, több ötletszerűség tűrhető meg. Legyen egy ruha még oly egyszerű szövétű és szigorú szabású is, kell hogy valami excentrikus bélégy legyen rajta, hogy alkalmassá váljék a környezethez s az egyre változó tájjal összhangzatban álljon. Ezért proklamálták a párisi nők az idén különösen a vöröset, mert bizonyára a vörös az a szín, a mely legjobban elűt a szírték és fővénypartok egyhangú szürkeségétől. Vörös minden, ruha, napernyő, kalap. És ezekhez semmi, vagy majdnem semmi ékszer nem viselnek, legfőkébb valami egész különlegeset, melynek nem annyira belső értéke, mint sajátságos hely- és időszerezése adja meg értelmét. Talán a gyöngyök az egyedüli értékes ékszerek, melyeket tengeri fürdőkön viselnek. S a gyöngyök eme divatja Potoczka grófnétől veszi eredetét, ki annyira kedvli gyöngy-nyakékát, hogy éjjelre sem teszi le.

Tartozunk annak az igazságnak a kijelentésével, hogy nem szükség épen a női hiúság rovására írni ezt a különös szenvedélyt. A dolognak mélyebb oka az, hogy a gyöngyök köztudomáslag javulnak a hordás által. Mondják, hogy szekrénybe zárva egészen elhalnak, míg egy szép nő nyakán új fényt, és életet kapnak. E mellett az is általános meggyőződés, hogy a tengeri levegő különösen jól tesz nekik. Ezek a beteg kincsek mintha honvágyban szenvednének, melyet csak az orvosol, ha ismételtelen belemerítik az óceánba, a honnan kihalászták.

Gyöngyökön kívül tehát csak egészen localis, mondhatni ethnografikus jellegű ékszerek azok, a melyek tengeri üdülőhelyeken a divat támogatására számíthatnak; olyanok tudniillik, a melyek lehetőleg a helybeli lakosság népies viseletében gyökereznek, mint Normandiában a kavicso, Angliában a kovácsolt ezüst-csattok, Finisterreben a biaritzai és környékbeli nagy gyűrűk, kirakott kereszték, stb. Mindezekhez rendszeren egy-egy virágcsokor járul az épen virágzásban levő virágfajokból.

Az ethnografiai elemek bevonása a divat körébe szerencsés eszmének mondható, majd-

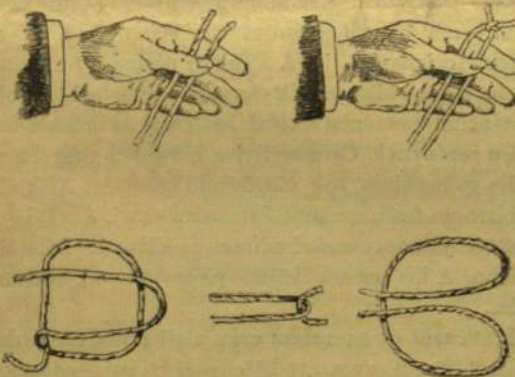
nem ép oly szerencsésnek, mint a női munka értékesítése a divat czikkeiben, s különösen a legyezőknel. A legyezőkészítés egyike a legjövedelmezőbb női iparágaknak Párisban; ezrével számíthatók a legyező-festőnők, kik izlésük és ügyességük sok csinos termékével árasztják el a világot. Kár, hogy minél csinosabbak lesznek egyfelől a legyezők, annál kevésbé felelnek meg másfelől tulajdonképeni ezüjoknak, a hűtésnek. Különösen a toll-legyezők hajtnak igen kevés szelet.

Egyébként a legyezés nem is mindig hűsítő igen forró időben. Rendszeren a környező levegő csekélyebb hőmérsékű, mint a test s a legyező feladata a testtel érintkező melegebb légreszeket elhajtani és hűsebbekkel helyettesíteni, a mi azonban kárba veszett fáradság akkor, ha ezek a külső légrétegek nem elég hűvösek. F—a.

SZEMFÉNYVESZTÉS FONALLAL

Hogyan lehet egy fonalat elvágni s újra egészen tenni a nélkül, hogy összekötőznék? A mutatvány természetesen csupán csalódáson alapszik; végrehajtását a szövegbe nyomott ábrák világosan megmagyarázzák.

Hajtsuk össze először is a fonalat mint az első ábra mutatja, a két keresztelő pontot ujainkkal befűdve, még pedig úgy, hogy a B pont a közönségen fekszen. Mutassuk így fel a közönség

előtt. Visszamenet a B pontot a balkezbe csuszassuk át s ennek középső ujjával fedjük be. Ugyanakkor a jobb kéz hüvelyk- és középső-ujjával fogjuk meg a D pontot. Kéves gyakorlat után ezt könnyen véghez lehet vinni s mivel a keresztelő pontokat eltakarva tartjuk, úgy a kis szemfényvesztés nem vehető észre. Tartuk most a fonalat úgy, a mint a II. ábra mutatja, egy néző felé s szólítsuk fel, hogy ezt a két keresztelő pont közt vágja el. A néző abban a hiszemben van, hogy a vágást ott hajtja végre, a hol előbb a B pont fektült, valósággal azonban a fonalat az előbbi D pont helyén vágja át, tehát úgy, hogy a fonálból csak egy kis darabot vág el. Most eleresztjük a jobb kezét s mint a III. ábrán látható, a néző fele két fonaleveget mutatunk, de a keresztelő pontokat ez alkalommal ne ujjhegygyel fogjuk, hanem fektessük rá az egész hüvelyket, úgy hogy a néző, mint a IV. ábra mutatja, a fonálnak mindkét elvágott felét higgye látni. Ekkor a két E véget összehozgatjuk, úgy hogy a fonat az V. ábrán látható alakot mutassa. Ha ez megtörtént, fogjuk meg a G H végeket mindkét kézzel, és kérjünk fel valakit, hogy a csomót szakítsa el. Most helyezzük a G. véget szép lassan a jobb kézbe, a H végig. Ez alkalommal huzzuk le a csomót s adjuk a fonalat a nézők kezébe vizsgálát véget, mialatt a lehozott csomót zsebünkbe csempeszszük.

HEGEDÜK ÉS HEGEDÜKÉSZÍTŐK.

Nagy a különbség a faluvegyi rajkó kukoricaszára feszített cézmafalonai és egy Wieniawszky vagy Sarasate fejedelmi hegedűje közt. De hát Róma sem épült egy nap alatt, s a hegedűnek is időbe került, míg a középkor háros hangszereiből arra a tökélyre jutottak, melyért ma ezekkel fizetik egy-egy jelesebb darabját. A hegedűk mai alakját — bár hegedűsokról már Attila korából van krónikáinkban emlékezés, — csak a XIV. század vége felé kezdtek tömegesebben készíteni Velencében, Bolognában és Mantuában, de még nagyon eltérő változatban, melyek között voltak a *viol da braccia*, melyet a térdre fektettek, a

viol d'amour, gitárhoz hasonló szerkezettel, a *viol da gamba*, mely nevét onnan vette, hogy a lábak közé vették. Ma ezek az ódon formák mind rég letűntek, legföllebb egy-egy zeneszerző eleveníti fel, csupa kuriozumból szerepet adva nekik, mint Meyerbeer a *viol d'amour*nak a «Hugonották» hegedű-szólójában; ellenben a régi formák praktikusabb javításoknak adtak lassanként helyet, a lapos forma ívezetté vált, az oldalrészek szögletesekké, hogy a palló feszítésének jobban ellenálljanak, a felkörü hangüregek f alakot vettek föl, a nyak keskeny és gömbölyű lett, s rajta az ujjak helyét a gitárnál látható módon határoló közők eltöröltették. Ugyanez időtájt élt Gaspar Duifprager (Tiefbrunner) tiroli származású művész, kinek csak négy hegedűje ismeretes, ezek közt három Angliában, egy pedig Oroszországban. Ez utóbbról érdekes tudni, hogy Budapestről került Oroszországba, a hatvanas években elhalt szenvedélyes hegedűgyűjtő, dr. Hunyadi birtokából, ki 35,000 forintot kapott érte. Ez a gyönyörű példányt sokan ismerték meg. Dús aranyozás volt, hátán városok képeivel, négy szögletében négy lombdusz, magából a fából kifaragva. A művész saját arcképe díszítette. Háta domborzatosan hullámos. Csak utánzata ennek az, mely ma Forray budapesti lakos tulajdona, Huber hagyatékából. Vannak, kik ezt tartják az eredeti példánynak, de ennek ellene mondja, hogy az eredetétől hársa, holott itt jávorfa.

Az olasz hegedűkészítés bölcsője Brescia volt, ott készítette 1560—1610 között először Gaspar di Salo a négy hurog hegedűt, az emberi hang négyes osztályozásának megfelelőleg. Művei ma már felette ritkák, de a híres norvég hegedűművész, Ole Bull birtokában volt egy nevezetes példány, Benvenuto Cellini által faragott kulcsokkal, az úgynevezett insbrucki «hegedűkincs», mely e városnak 1809-ben a francziák által való bevételkor Bécsbe került az ottani múzeumból s egy katona potom áron Rhehazek tanácsosának adta el, kitől aztán 1842-ben Ole Bullhoz került.

A hegedűk királyai, a cremonai hegedűk Amati Andristól veszik eredetüket és Stradivari és Guarneri által érték el legmagasabb tökélyüket. Az Amatiak közt legnagyobb volt Miklós, Andris unokája (szül. 1596-ban), kinek műhelyében működött 1667 és 1679 között Stradivari Antal is. Még 1786-ban is dolgozott egy Amati-ivadék Orleansban, kinek hegedűi szintén csodálat tárgyai voltak, de inkább ott hagyta helyét, semhogy elárulja hegedűmáza titkát, s nem tudni, mi lett belőle. Piliát Pál, a főváros ez elsőrangú hangszerekészítőjének kerepesi-üzletében most egy ritka szép Amati látható, melynek fokozza érdekességét az, hogy nem kisebb személyiség, mint maga XIV. Lajos számára készült. Most is látható hátán, bár nagyrészt elmosódva már a «roi soleil» művészileg festett arcképe, mint a nap allegóriája, alatta szintén szakadozottan olvashatón e felirat: «nec plurius impar». Oldalait is virágfészekes díszítik, belül pedig valószínűleg tévedésből Amati Miklós neve olvasható, Amati Andrisé helyett. A király arcképe alatt korona s még alantabb már csak körvonalaiban kivehető Páris város czimere állott. E ritka becsű műről szakkönyvekben is van említés téve, de mindaddig nem tudták hollétét. Boldog tulajdonosa Kainár budapesti kávé s Lipót-utczában, kinek egykori zálogházából került ez a kincs elő. Mint okmányilag megállapítható, ez értékes hegedűt a forradalomig a franczia kincstárban őrizték, később valami uton Braun hegedűművész birtokába került, kinek Cambridge herceg 800 fontot ajánlott fel érte aranyban. Miként került hozzánk, s végre a zálogházba — nem tudatik, de most Kainár 7000 forintot ajánlotta fel legméltóbb igényének, a párisi grófnak.

A hegedű-ípar fénykora összeesik az olasz képzőművészet aranykorával, a XV., XVI. és XVII. századok alatt, mely Rafael, Leonardo da Vincit, Titiant és Tintoretto láta ecsefjeikkel csodát művelni, mely Giorgio mestert mutathatja fel utánozhatlan majolikájában, a velenceieket csodaszépségű üveg-gyártmányaikkal, melyben Corelli írta gigueit és sarabandjeit, Tartini teremtetette «Trille del Diavolo»-ját és Viotti, a modern hegedűoktatás megalapítója írta koncert-darabjait. Az első hegedűkészítő, Gaspar di Salo és a 1650-ben Cremonában született Stradivarius Antal kora közt egy egész század folyt le, a mely alatt a hegedű alakja szentesítést nyert s hangja nagy mértékben javítottak. Stradivariól kevés bizonyosat lehet tudni azon kívül, hogy egy

fel századig a Piazza Róma 1. számú házában volt üzlete s ott halt el 1737. deczemberében, 87—88 éves korában, míg holtestét a szomszéd St. Domenico egyházban tették nyugalomra s onnan a cremonai temetőbe szállították át.

Stradivarius kora ifjúságától késő venségeig szüntelenül az általa oly annyira kedvelt hangszer tökéletesítésén fáradozott. Az egész világ műhelye volt; a svájci hegyek nyugati oldalainak szép erdői csak hegedűfáihoz szolgáltatnak neki anyagot, Cremona kánikulai hősege mintha épen arra való lett volna, hogy az ő fűt kiszáritsa, az ökr és ló csak annyiban érdekelte, hogy hárt adtak és nyirettől-szórót hegedűihez, s ha szerette a szeszt, csak azért volt, mert nélkülözhetetlen alkatrészt látott benne hegedűmázához.

Husz évig dolgozott és töprengött, míg végre fáradozása meghozta a kívánt gyümölcsöt s ötven éves korában keze és szeme ügyessége tetőpontra jutott, úgy hogy munkája oly kifogástalan tökélyre emelkedett, hogy késő korban is csodálat tárgya. Senki sem volt oly ügyes azoknak a cézmaszerző fa-szalagoknak beillesztésében, — kettő ébenfából, a középső sycamoreból — melyek hegedűit szegélyezték. Egy jó hegedű hasonló egy jó óriához, oly pontosan összevágók kell, hogy legyenek egyes részei s a nagy mester műve belül sem volt kevésbé tökéletes, mint kívül. Semmi egyenetlenség, semmi karcolás, vagy érdesség rajta. A víz Pó-parti fűzből készült; máz belül nincs, de a külső valami átlátszó, aachathoz hasonló vegyülekkel van behuzva, melynek titka azóta elveszett ép úgy, mint Giorgio híres bíborfényé, vagy a régi porcellánok sajátságos kékje. Sokan és sokáig fáradoztak a titok felelevenítésében, de nem sikerült; a cremonai máz maig is az elveszett művészetek közé tartozik.

Stradivari élete ép oly csendes volt, mint működése. Csak az 1702. év, mikor Cremonától Villeroy marsall bevette, s Eugen herceg visszavette, okozhatott neki némi nyugalanságot, de azután hosszú béke aerája köszöntött be Olaszországra, s az agg művész békében élhette le életét. Polledro, volt turini udvari zenész, kinek mestere, Pugnani csak 10 évvel született korábban Stradivari halálánál, ez utóbbi szájhagyományai után még tudott egyet-mást beszélni róla. Szerinte Stradivari magas, sovány, kopasz, ezüsfürtű ember volt, fején fehér fejpu-sipakál télen, gyapottal nyáron. Ruhája felett fehér bőrkötényt viselt s mivel hegedűt darabját á aranyforintért adta el, és nem sokat költött magára, azért tehetős ember hírében állt, s «gazdag mint Stradivarius» — általános közmondás volt Cremonában. Stradivari műhelyének erekléi harmincz éven át őriztettek családijánál s jelenleg állítólag egy piemonti nemes, Rolando della Valle márk birtokában vannak. De a család ivadéka közül élnek még Cremonában, s a művész unokája tekintélyes orvosná lett, kinek emlékét ma is tisztelik. Ma már egy szép Stradivari-hegedű ára 1000—5000 ft.

Guarnerius József, kit *del Gesu* Józsefnek is neveztek, mivel czedulái e jegyet viselik: I H S, nem sokkal ki kisebb hírből, mint Stradivari. Cremonában született 1683-ban s 1745-ben halt meg, de utolsó éveiben, mint mondják, hanyatlott, s hangszerei vesztettek jelességükből. Állítólag sokat készített ezek közül a börtönben gyarlóbb anyagból, melyet a porkoláb lánya szolgáltatott, ki érdeklődött a szép fogoly iránt, de azt is mondják, hogy fogsága híre csupán költött, de nem bír való alappal s azért találták ki, hogy megfekték a mult század közepe óta a hamisított Guarnerius-hegedűknek nagy elszaporodását. A legnagyobb hegedűművész, Paganini kedvezett hangszere s Guarnerius-készítmény volt, ő volt az első, ki figyelmeztet a Guarneri-hegedűkre fordított, midőn egy livornói hangversenyre alkalommal bizonyos Livron nevű úrtól egy ilyet kölcsönzött ki. Midőn a hangverseny után vissza akarta adni, Livron nem fogadta el, azt mondván, hogy nem méltó arra, hogy Paganini után az ő ujjai érintsek. Azóta ez maradt Paganini legkedveltebb hangszere, melyet a művész *agujának* szokott nevezni, s halála után szülővárosának, Genuának hagyományozta, hol most is üvegcsékrenyben őzik. Spohr a maga Stradivariust, egyikét a legszebb példányoknak, ajánlta eserebe egy angol zenész Guarneriusiért. A hazánkban található legszebb Guarneriusok egyike az operaház szőlő-hegedűse, Krancsevicsé, melyet aranyláng olcsón, 3000 forintért vett Lemböcktől, de 10,000-re is

becsülik. Kétundó példány van az amerikai Hawley birtokában is Hartfordban. Guarnerin játszott a híres párisi művész, Alard is, s Londonban Goding, a pompás „King Guarnerius” tulajdonosa. Egy Guarneri értéke ma felér egy Stradivariar. Már év előtt David német művész 8000 frtért adta el a maga Guarneriusát Zajic tanárnak, 1742-ből, melyet maga 6000 frankért vett 1860-ban a párisi Villamutól. De az akkor nagyon is alacsony ár volt, mely onnan magyarázható, hogy Villamue kevéssel azelőtt szerezte meg a legnagyobb hegedűgyűjtő, Luigi Tarisio hagyatékát, a ki ezer meg ezer hangszeret fedezett fel Olaszországban s adott el Francia- és Angolországban. Különben a Stradivarius és Guarnerius készítményei sokban eltérnek egymástól s a Guarneriusok modelje, legalább a korábbiaké, inkább hasonlít a Gaspar di Saloeiéhoz. Minthogy a Guarneri-hegedűk különösen erős csengő hang által tűnnek ki, nem lehetetlen, hogy a hangversenytermek mind nagyobb dimenziói mellett, melyek a szolo-hegedűkhöz mind fokozottabb igényeket kötnék, idővel még a Stradivariát is tul-szárnyaljak érték tekintetében. Ma már Cremona legnagyobb két mestere mindegyikének neve egy-egy utcát jelöl a Piazza Roma szomszédságában: a „Via Guarneri”-t s a „Corso Stradivari”-t.

Cremona nagy mestereivel majdnem egyenlő hírből áll a Tírolból kivándorolt Steiner Jakab (1621—83), ki az Amatiak alatt tanult és nöl vett Amati Antal leányát, majd szilvárvárosba, Absomba vonult vissza. Róla regélik, hogy neje halála után egy becézés kolostorba vonult, a hol élete vége felé készítette azokat a híres hangszerket, melyeket a tizenkét választó-fejedelmnek felajánlott. Három ezek közül fennmaradt még és „Steiner Elector” név alatt ismeretes. Különös történetet beszélnek egy más Steiner-hegedűről, melyet több év előtt egy cincin-nati-i amerikai 1500 hold földet adott (akkor körülbelül 3000 frt értékben) s azóta erre a területre épült a virágzó Pittsburg város. Steiner későbbi éveiben megörült s absomi házában még látható ma is a fapad, melyhez lánczolva volt. A hagyomány úgy beszéli, hogy az erdőkön kóborolva rendszeren egy kis kalapácsot vitt kezében, melylyel a fák töréseit kopogtatta meg, hogy rezonanciájukat próbára tegye. Magyarországon csupán egy Steiner-hegedűről van tudomásunk, s ez Feigler esztergomi árvászeki ülnöke, mi több — állítják a még létező három Steiner „Elector” egyike.

A még létező Stradivari-hegedűk nagy számát (állítják néhány ezer) mesterek hosszú élettartama magyarázza. De azért az eddiglegi hegedűért adott legmagasabb ár is Stradivari-hegedűt ért adták. Egy alkalommal, 1856-ban az ár a hegedű arany-súlyában volt megállapítva, s mikor megmértek, úgy találták, hogy körülbelül 400 frtnyi érték esett minden unciára.

A mi a cremonai hegedűcsinálók műveit illeti, azokban nemesak a kidolgozás volt művészi, hanem a hang szépsége is rendkívüli. Legtöbb Pfeiffer budapesti műkereskedő s a Dianafürdő tulajdonosa adott el a bécsi Zachnak egy eredeti Stradivariust 5000 forintért. A fő különbség a 16-dik század alkotásainál, szemben a 19-ik századéival, a hangversenynagyobb hossza, megfelelőleg a nagyobb magasság fokozott nyomásának, mely 90 fontnyi súlylaval nehezíti a hangszer tetőzetére. És bár a hegedű jószág kétségtelenül növekedik a kor és használat által, főelőnye mégis a görbületek természetében és irányában, a fa tömörségében rejlik. A hátlaphoz, az oldalokhoz, és a nyakhoz rendszeren sycanort vagy jávort használtak, a birtartóhoz és nyelvhez ebenát, a fedélhez valami könnyebb, hűcsosabb fát, pl. fenyőfát, azért hogy a hangszer üregében a hangfénk gyorsabb rezgése vegyüljön a hátlap lassabb rezgésével. Nem szabad felednünk a hegedű belsejében, a palló alatt egyenesen álló, úgynevezett „leket” sem, mely a rezgések közvetítésének fontos feladatát teljesíti. A bordák is figyelemreméltók, mert a hangszer magasságát szabályozzák, s ezzel egyidejűleg levegő-fogatát, melytől olyannyira függ a hang intenzitása. Ezek is ép úgy, mint a hátlap, sycanor, vagy jávortáblák készítek s hat darabból állanak, melyek izzó vassal vannak a kellő időmber görbítve.

Egészben egy hegedű legalább 58 külön részből áll, de az összeszállítás szerint lehet az összes alkatrészek száma 71 is. Egészben a XVII-ik századig a vonó rövid és vaskos volt, s a löször feszítésére nem volt csavarral ellátva. 1730-ban

Tartini tette az első javítást rajta, hogy ruganyosabbá tegye s ő adott a rudnak előrehajló helyett hátrahajló irányt. De csak a XVIII-dik század közepén emelte végre a tököly oly fokára a párisi Tourté Ferenc (1747—1835), a hegedűvonalat Stradivariusra, hogy általa Paganini forradalmat idézhett elő a hegedűjátászás egész rendszerében.

Jegyezzük meg végül, hogy a XVII. század egy írója felettébb mulattató és érdekes tanácsokat ad voltakép a *gítár* gondozására, melyeket azonban a hegedűre is ki lehet terjeszteni. Szerinte a hangszer napközben ágyba kell fektetni, mely folytonos használatban van, s pedig a szalmazsák és a paplan közé, de soha a lepedők közé, mert akkor megnedvesedik. Ez megóvjá a búrokat az elpattanástól s jó karban tartja a hangszer. De hozzá teszi azt a természetesen felesleges tanácsot is, hogy „nem jó ilyenkor belevetni az embernek magát az ágyba, mert — mondja naivul — könnyen megadja ennek az ember az árát.”

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A „Budapesti Szemle” szeptemberi füzeté szokatlanul érdekes tartalommal jelent meg. Halász Ignác *Második lapföldi utam* cím alatt az akadémiához benyújtott jelentését közli, sok apró mesét s jellemző népies vonást szövév életírásába. Beöthy Zsolt folytatja becses tanulmányát *Bessenyeiéről*, s e fejezetben a Voltairehoz, annak filozófiájához s egyéniségéhez való viszonyát, valamint áttérésének történetét fejtegeti. Molnár Antal *Horatius villája* cím alatt Boissiernek, a híres francia történetírónak egyik jeles rajzát adja magyarul, míg Haraszti ugyancsak francziából a *Polichinelle* című meséjét fordítja nyelvünkre. Földes Béla *Gazdaságtörténet* cím alatt két német munka után alapos magyarázatot nyújt a nagyvárosok túlnépessedéséről s a középkori olasz államok iparának s kereskedésének fejlődéséről s ennek a nép jólétére gyakorolt hatásáról. Gyulai Páltól *Az erdei lak* című méla hangulátú szép költemény, Fiók Károlytól pedig a *Sándornéből* cizmmele két szakasz fordítás olvasható a világhírű perza népies eposzból. Az értekezések sorát Bertha Sándornak *A magyar zene jövőjéről* írt elmélkedése zárja be, a melyben némi keserű szemrehányással panasolja, mennyire kevesen tartják hazánál köteleseggnek a magyar zene fölkarolását. Az *Értesítőben* Madách *Ember tragédiájának* hollandi fordításáról, Prém József két beszélyéről találunk néhány helyes észrevételt, míg *A nyelvőr és szépirodalmunk* című utolsó kis cikkben — i azt fejtegeti, hogy az orthologusok tulajdonképp megfelelkezni látszanak arról a már ezelőtt száz évvel hirdett elvről, hogy minden műfajnak külön stíljé van s így a nyelvet nem lehet pusztán csak a grammatika törvényei szerint használni, valami aesthetikai érzéket s mértéket is kell alkalmaznia az írónak. A „Budapesti Szemle” egyes füzetének a 16-ik.

Magyarország népességének élelmészeti statisztikája, physiologiai alapon szerkesztette dr. Keleti Károly, min. tanácsos, a m. tud. Akadémia r. tagja. A *Hivatalos statisztikai közleményeknek* e legújabb füzeté a mily tanulságos, épen oly megdöbbentő színben mutatja hazánk élelmészeti módszerét. Szomoruan látjuk a megdönhetően erejű számokból, hány megye lakossága él a legsúlyosabb táplálékkal, mily kevés húst fogyasztat még vasár- és ünnepnapokon is. Rendkívül nevezetes összehasonlítás tethetünk abból a bő anyaghalmból, a melyet a tudós szerkesztő élénk tár. Egyházi megye járásáról közli az eredeti jelentések kivonatát, így: Árva, Liptó, Pozsony, Trencsén, Beranya, Fejér, Sopron, Tolna stb. megyékből. A 362 lapra terjedő s több térképpel s grafikai alakzatokkal ellátott művet bizonyára szívesen tanulmányozzák mindazok, kiket e fontos nemzeti kérdés érdekel.

Dalaim, írta Pósa Lajos. Heinei dalok, Petőfi köntösekben; vagy szentimentális dalok népies formában. Pósa Lajos apró történeteit (egyetlen, vázlatosan rajzolt mozzanata románecskái) tulságos, gyermekverseit épen nem érdemelt magasztalással halmozta el néhány lap. E dalait talán azok sem fogják annyira dícsérni, kik a sokat, de felületesen dolgozó fiatal költőnek úgynevezett „jó barátai”. Valami száz dal, melyek közül egy sem indította meg szívün-

ket s egy sem marad emlékünkből, tölti be a 110 kis 16-odré lapra terjedő szerény kiállítás kötetkét, melynek ára még is 1 forintba van téve. Szegeden, Bába Sándor nyomdájában jelent meg s Buziási Eisenstädter Nándor urnak van, a szerző tisztelete jeléül, ajánlja.

Legjobb itthon, regény, írta Fagliné Gynjő Izabella, ki a könyvet a torockói tüzárkosultak jávára adta ki, s mint a kötet végéhez tett függelékéből látjuk, számos előfizetője volt. Az „Athenaeum” nyomdai társasághoz, mely a regényt kiadta, begyűlt a könyv megjelenéseig 382 frt, ebből nyomdai költség 143 frt, postai kiadás 31 frt s így a jótékony célra máris 208 frtot juttatott. Ez összeg a belügy-miniszteriumnak adottott ár. A szerző még ezenül is remélhet pártoló és olvasó közönséget, mint rokonszenves elbeszélő. Új regénye is, mely 150 oldalra megy, elég érdekes szépirodalmi olvasmány, kivált hölgyeknek, kik a könyvekben is kedvelik az érzelmet, s nem less elöttük közönyös, hogy egy világban járt ifjú fölött, ki Párisban egy színeszénbe szeretett, mint győzedelmeskedik egy fiatal torockói hölgy. A regény ára 1 frt.

A román királyné regénye. A Singer és Wolfner kiadásában megjelenő „Egyetemes regénytár” kötetek között a legújabb kötet oly regényt ad olvasói kezébe, melyet szerzőjéről fogva is közérdekléssel fogadhat. A regény czíme „*Tábori posta*”, szerzője pedig Carmen Sylva, mely tudvalevőleg a román királyné írói neve. Legutóbb regényeit „Dito und Idem” név alatt bocsátotta ki, s e név van a jelen regény cízmáján is. A „Tábori posta” a franczia-német háború alatt játszák s az ujkor egyik legnagyobb történelmi eseménye szemelgel háttérül az érdekes folyás regénynek. Carmen Sylva műveiben megvan a nőies gyöngédség, sok megfigyelő képesség. Alakjait is biztosan festi, a mesét határozatosan szövi. A „Tábori postát” jó magyaros fordítás is (Fáti I. Bélától) ajánlja. A két csinos kötet, piros vászonkötésben, 1 frt.

Művészet és szerelem cím alatt Engel Gyula dr. balaton-füredi orvos egy kötet regényt írt és adott ki, mely, mint látszik, tárgyát Balatonfüreden ismert alakok köréből veszi. A könyv szerző sajátja, árát nem tudjuk.

Gvadányi József magyar lovas generális emlékezete czímen báró Horeckzy Frigyes, monostor-pályi prépost és pozsonyi kanonok, a régi jó költő unokaöccse egy kis füzetet adott ki, mely néhány adattal járul az olasz származású Gvadányi család történetéhez. A néhány lapnyi füzetkéhez mellékelve van Szobieszki János lengyel király latin adománylevele, melyben De Guadagnis Sándort, Gvadányi József, a költő-lovas-generális öregapját grófi rangra emeli, továbbá I. Lipót diplomája, melylyel Guadagni Sándornak 1688-ban megadta a magyar indigenátust.

Nyelvészeti munka. Az akademia kiadásában megjelenő *Ugor füzetek* című nyelvészeti forrásmunkák sorozatában utabban megjelent „*Svéd lap nyelvét* — *jemtlandi lap nyelvét* tanulmányok”, gyűjtötte és fordította dr. Halász Ignác. Közül benne 135 lapon 28 mesét, 19 egyszerű történetet, 3 mesetörökedet és hat verset. Mindegyik után olvasható a szó szerinti magyar fordítás is. Halász a helyszínen gyűjtötte mindezeket, az akademia segítségével utazván a svédországi lapok közt, kik már nagyon kevesen vannak, elszigetelten élnek s eredeti dialektusukat a tudomány még nem ismeri eléggé. Halász az előszóban ad számot utazásáról és a gyűjtött szövegről.

Iskolai könyvek. Dr. Szinnyey József, a kolozsvári egyetem fiatal tanárának „*Magyar nyelvtana*” szép sikernek örvend, a mit eléggé bizonyít, hogy rövid idő alatt újabb és újabb kiadásra vált szükségessé. Az új kiadások Hornyánszky Viktor akadémiai könyvtárnál jelentek meg. A középiskolák első osztályának szánt „*Iskolai magyar nyelvtan*”-ból most került ki a negyedik kiadás. Előgyűjtött a nagyobb „*Rendszerez magyar nyelvtan*” első kiadása is rövid idő alatt s most szintén második kiadást ért. Egyidejűleg megjelent a Szinnyey *Olvasókönyveinek* is egy újabb kötete: a középiskolák harmadik osztályának számára, jól válogatott olvasnivalókkal.

Számoló könyv a népi iskolák számára. Orbók Márton a hasznos iskolai könyvből már a 2-dik és 3-dik füzet is megjelent a II-ik és III-ik elemi iskolák számára. Egy-egy kötet ára 20 kr.

Magyar-német vasuti szakszótár. Szerkesztette Görgöi és topporezy Görgy István. Megjelent az I. füzet, ára 32 kr. Kiadó: Aigner Lajos.

Bum ezimen népfölkelési naptár jelent meg Robicsék Zsigmond kiadásában az 1888-iki vítezi esz-

tendőre. » kifundálta és tapintos élezzekkel kitapacsi-rozta Pokrócz Adám. » A népfölkelésre vonatkozó néhány elv után következik a többi vegyes élez, vegyes siker elölgában is, egy csomó illusztrációval. A kötetelműsége inkább szereti a naptár, mint a jó izlést. Ára 50 kr.

Üdvözetek és bókók könyve, vagyis utasítás az illerre és finom modorra. Írta Kátay A. Kiadta Robicsék Zsigmond, ára 80 kr.

A magyar dalalbum hatodik évfolyamából a tizedik (a folyam utolsó füzeté) is megjelent Győrben, 20 dallammal és zongorakisérettel. A kötet ára 1 frt 80 kr és megrendelhető a kiadóhivatalban Győrött. A vállalat most bizonytalan időig szünetelni fog, mert a szerzői jogról szóló törvény értelmében több, általa kiadott dal tulajdonjoga iránt vita támadt. Most a dallamok hatodik kötetéhez való szövegek kiadását, a „Magyar daltár”-t készítik elő.

A nemzeti színház első bemutatói sorát augusztus 26-án Csiky Gergely „*Vadrúzs*”-jával kezdette meg, s a nézőtér meg is lett annyira, mint bármely premiére-en az idény kellő közepén. A darab azonban csak közepes sikert aratott. Maga a cselekmény is laza, s népszinműi eszméje már előre is kétséssé tette helyzetét a nemzeti színház deszkáin. A rövidre fogott mese ez:

Kaport István uszoris nevénapiját üli, sorra jönnek hozzá rokoni és adósai. A sok vendég közt megjő öz. Hallayné leánya Klára is, a vadászok, kít Kaport István magának szánt és daczára annak, hogy a leány Fodor Lajost szereti, magához kényszeríteni azzal a fenyegetéssel, hogy különben anyja kis házát is el fogja adni azon adósságok fejében, melyekkel körmei közt tartja Hallayné, ki egykor Boglár Bálintot szerette. A leány Lajos is megsérti s anyja megsértése is hajja reá, hogy ne legyen a vén uszorisnak. A fiatal asszonyra azonban rossz napok következnek be az öreg uszoris mellett, ki a leány anyját is elküldi házából, mert sokba kerül és a közeli városba küldi az ápolóházba. Klára erre még jobban megutálja férjét és Konecz Lőrinczre halgatva megközik az alakon át. Az uszoris épp akkor lép a szobába, minőn neje az alakon kilépett, nyomába a jó Boglár Bálint s meggyilkolja az uszoris. A szökevényeket elfogják a vasuti állomáson, mert az a gyanu, hogy a neje ölte meg Kaport. A törvény előtt azonban Boglár följelelti magát s így megelinté a fiatal ártatlant asszonyt, ki a gyzás év leteltével valószínűleg Lajos neje lesz. Boglár Bálint, míg a börtönbe kísérik öngyilkossá lesz.

Csikynél megszokott ügyességgel dolgozott alakok élénktük a darabot, de azok az írói előnyök, melyek korábbi darabjaiból ismerünk, itt kevesebb mértékben érvényesülnek. Az előadás kifogástalan volt, s Gabányi (az uszoris), Szacsavay (Boglár Bálint), Földényi (néptantó), Ujházy (Konecz, ügyvéd), Felekiné (Hallayné), Klára (Csillag Teréz), Vizvári (borbély), s a többi szereplők sok elismerésben részesültek.

Hindu dráma magyar színpadon. Molnár György, ki újabban a fővárosba tette át lakását, hír szerint nevezetes tervvel foglalkozik. Nem egyéb ez, mint a nagy hindu költő, Kalidása „*Sakuntala*” című nagy drámai költeményének színe alkalmazása. Rakodczai Pál színigazgató foglalkozik a darab előadásának terével. A művet Fiók Károly fordította le magyarrá s megfelelő zenét is fogtak hozzá írni a mit azonban könnyebb mondani, mint megselekedni.

Új festőiskola. Szeptember hó 1-én Both Meny-hért előnyösen ismert műkritikus igazgatása mellett új festőiskola nyílik meg Budapesten a párisi magán festőiskolák mintájára. Az iskola művész-tanára Karlovszky Bertalan, Munkácsy Mihály volt tanítványa s jeles modern festőnk lesz. — Az intézetben a működés már szeptember hó 1-én kezdődött. Műkedvelők és kezdők is felvétetnek, kik szintén Karlovszky Bertalan oktatásában részesülnek. Beiratások az iskola helyiségében (Teréz-kört 56. sz., 2-ik emelet, 8. ajtó) szeptember hó 1-től bezárólag 5-ig az igazgatónál d. e. 10—12-ik még mindig elfogadtatnak. Tandij havonként 15 frt. — Az igazgatóval egyuttal gondoskodott arról, hogy oly műkedvelők, kik gátolva vannak abban, hogy ez intézet rendszeren látogathassák, napidíj mellett az intézetben a festő-tanár vezetése mellett bármikor dolgozhatnak.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYSÉTEK.

Az erdélyi közművelődési egyesület sepi-szent-györgyi közgyűlése nagy érdeklődés közt folyt le aug. 28-án. Az erdélyi részekből igen sokan gyűltek össze, s ezek részeit Előpatakon, részeit S.-Szent-györgyön voltak elszállásolva. A székely kiállítás is szépen sikerült.

Az írók és művészek társaságának kiránduló tagjai Előpatakon is rendeztek hangversenyt aug. 27-én, s másnap reggel érkeztek Szentgyörgyre, a többi vendégekkel együtt, hosszú kocsi-sorban. A város nevében Seethal Ferenc nagybirtokos, a háromszék-

megyei választmány alelnöke, üdvözölte a kultu-reglyet tagjait s az írókat és művészeket, mire az írók nevében Komócsy, a kultu-reglyet nevében Haller Károly alelnök válaszolt. A menet a közönség eljenzése, a zenekar Rákóczi-indulása és taraczkölvesek közt vonult a városba, melynek épületei föl voltak lobogozva. 11 órakor Bethlen Gábor gr. elnök vezetése alatt nagy számú közönség vonult fel a ref. templomba, hol a közgyűlést tartották. Ott voltak az írók és művészek, a város és vidék előkelőségei, és a kultu-reglyet megérkezett tagjai kívül: Pótsa József és Mikó Bálint főispánok is. Bethlen Gábor elnök megnyitójában szólta az egyesület mult évi működését, kiemelvén czélját, mely nem hadúzenet a nemzetiség ellen, hanem csupán önvédelem a magyar nemzeti szellem ébrentartása czéljából. Közönséggel emlékezett meg a hazai sajtónak, testületnek és egyeseknek a kultu-reglyet iránt tanusított élénk támogatásáról, abbéli reményének adván kifejezést, hogy a közönség áldozatkészsége az egyesület munkakörének terjedésével fokozatosan emelkedni fog. Végül köszöntet mondott az írók és művészeknek, kik erdélyrészi kórtjokat a kultu-reglyet idei közgyűléssel kötétték össze, alkalmat nyújtandók a magyar nemzeti művelődés együttes terjesztésére. Beszédét a közgyűlés szöszertint jegyzőkönyvébeiktatta. Komócsy József üdvözölte a közgyűlést az írók és művészek nevében ígérvén, hogy a toll munkái sem legerősebb fogvett ezután is a magyar nemzeti szellem ápolására fogják használni. Komócsy beszédére Horváth Gyula képviselő válaszolt. Mi megosztottuk — ugymond — a nemzetiségekkel mindenünket: hazánkat, jogainkat, de egyet nem akarunk megosztani: nyelvünket; s ha a kultu-reglyetnek eme hazafias törekvésében segítségére jön a sajtó, akkor a nemzet elmulhatatlan haláljára tette magát érdemessé. Következett az igazgató választmány megválasztása. Az évi jelentés, mely a közgyűlésen szétosztott és kinyomtatott, tudomásul vétetett. Ezután Bartha a székely kitélepités tárgyában szólalt fel. Előadása végén indítványozta: hatalmaztassék fel a választmány, hogy a meglevő tőkéből szükséges összeget kitélepitésre fordíthasson, továbbá szállítassék fel a budapesti székely egylet, a csángó egyesületek, a Karlovánszky-alep közeli magyar tud. akadémia, hogy hasonezül tőkéket bocsássanak a kultu-reglyet rendelkezésére. Egyezsersmind felhatalmazza a választmányt hitelműveletk végrehajtására. A kitélepités hosszú, érdekes vitát idézett elő. A vitában résztvettek: Nagy Gyula, Ugron Gábor, Orbán Balázs, Horváth Gyula, Molnár Józsiás és Sándor József. A közgyűlés elfogadta az előadó javaslatát. Majd az üdvözlő sürgönyöket olvasták fel. Bartha Miklós előadó részletes beszéde után a közgyűlés kimondta, hogy a kultu-reglyet központositásán nem fogadja el. Bethlen Gábor gr. elnök hosszantartó eljenzések közt zárta be a közgyűlést. Délután 2 órakor mintegy kétszáznegyven terítéki banket volt.

Ipar-muzeum fog megnyitni az ózskor Kolozsvárt. Már bérletet számára helyiséget, s a felszereléséhez még szükséges 1000—1200 frtnyi kiadás terhet a kereskedelmi s iparkamara vállalta el. Az ipar-muzeumot egyesítik a központi rajziskolával s tanulmelyekkel s a három intézet műszaki vezetésével Pákey Lajos főmérnököt bízták meg.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

A budapesti magyar királyi tudomány-egyetem új rektorának, dr. Hunfalvy Jánosnak ünnepélyes beigtatása szept. 1-én d. e. 10 órakor ment végbe. Jelen volt Trefont Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter is, ott voltak az egyetemi tanárok közül sokan, több érdeklődő és több egyetemi polgár. Az ünnepély az egyetemi templomban „Veni sancte”-val kezdődött s onnan a Lipót-utcai új városháza dísztermébe vonultak, hol a tulajdonképeni ünnepély lefolyt. A lelépő rektor: dr. Korányi Frigyes beszéde után, melyben az egyetem mult évi működését és állapotát változt, átadta a rektori jelvényeket az ez évi rektornak dr. Hunfalvy Jánosnak, ki tartalmas, magvas beszéddel foglalta el székét.

Hunfalvy János beszéde a mai társadalommal s különösen ennek nagy hibáival foglalkozik. Erős, sőt éles hangon festi társadalomunk romlottságát, a mely, míg egyfelől hajlik a pazarlás felé, másfelől imádja az aranyborjút s élte összes czéljának a pénzügyűjtést tekintti. Az erkölcsi önfegyelmezésnek — ugymond — a tudományegyetemből kell kiindulni. Az egyetemnek az igaz eszméjét kell ápolnia. Szükség tehát, hogy az erkölcsi és kötelességtudás hassa át az egyetemi ifjúságot. Beszédét a következőkép végezte: Én a tudományegyetemet szent csarnoknak tekintem, a mely az igaz, jó és szép eszméinek kultusza számára állított föl: igazi templomnak tartom, a melyben a vallásosságnak, a tisztá erkölcsnek, a kötelesség szigorú és lelkiismeretes teljesítésének, az igazság után való buzgó és fáradhatatlan törekvésnek, a becsületes munkálkodásnak kell homolnia. Ebből a szent csarnokból, a tudományok és eszmék ezen templomából ki kell úzni mindazokat, a kik »benne árul-

nak és vásárolnak, apénzváltókat és galambársokat. » Ha az egyetemet, ha hivatásunkat így fogjuk fel mindnyájan, a kik mint tanárok, vagy tanuló az egyetem tagjai és polgári vagyunk: akkor biztos remélhetjük, hogy az egyetem, társadalomunk regenerációjának egyik főtényezője lesz s hogy hazánk és nemzetünk fölvirágzását hathatósan elő fogja mozdítani. » Az ünnepély az új rektor zajos eljenzésével ért véget.

Az egyetemről. A megnyílt iskolai évben az egyetem bölcseleti karánál a következő irodalom-történeti előadásokat hirdetik a téli félévre: Beöthy Zsolt az aesthetikából „A szép fő formái”-t, továbbá „A magyar prózai stíl fejlődése”-t (Kazinczy és Kármán), Gyulai Pál „A magyar drámairodalom története Kisfaludy Károlyig” és „Középkori költői maradványaink”-ról olvas. Heinrich Gusztáv „A 16. és 17. századi német irodalom-történetét”, Lessing „Hamburgische Dramaturgie”-jait és Goethe „Balladái”-t fejtegeti. P. Thewrewk Emil a „Római irodalom történetét”, Peez Vilmos „A görög tragédia hanyatlása”-t magyarázza. Vámbéry Ármin Saadi „Gulisztan”-járól, dr. Asbóth Oszkár „Krylov meséi”, Patterson Arthur „Az angol irodalom története II. Károlytól a jelenkorig”, Goldzieher Ignác „Arab költők”-ről hirdetnek előadásokat. Művészeti előadásokat hallgatók gyakorlati kiképezésére az ideai iskolai évben a következők szemináriumok vannak hirdetve: 1. Filozófiai, vezeti dr. Medvechzy Frigyes ny. r. tanár. 2. Történelmi, Salamon Ferenc ny. r. tanár igazgatása alatt vezetik dr. Marczali Henrik és dr. Fejérfatay László magántanárok. 3. Klasszika-filológiai, vezetik dr. Ponorí Thewrewk Emil és dr. Abel Jenő ny. r. tanárok. 4. Magyar irodalmi szeminárium, vezeti Gyulai Pál ny. r. tanár. 5. Német irodalmi szeminárium, vezeti dr. Heinrich Gusztáv ny. r. tanár.

MI UJSÁG?

A király Nyitrán. Ó Felsége az ősi hagyományok alkalmából augusztus 4-én reggel 6 órakor érkezik Nyitrára. Fogadtatására nagy előkészületeket tesznek. A pályaudvarban a főispán fogja üdvözölni, s részt vesznek a fogadtatásban a püspök, a káptalan, az arisztokrácia, a szomszéd megyék és Nyitra város kölvöltségei. A király kíséretével a baraktáborba fog menni, a hol a püspök misét pontifilk. Ezt követi a külvöltségek bemutatása. Délután nagy népnünepély lesz a szigeten, melyet híhetőleg a király is meg fog tekinteni; este a zenekedvelők egylete előadja a Duchinski karnagy által írt király-himnusz, mire tájizáték lesz a baraktábor előtti réten s kivilágítás. A város már most is érdekes látványt nyújt. Mindenki szerényen dolgozik a díszítések elkészítésén. A királyi szobák a baraktáborban és a diadalpuk fénys látványt nyújtanak. Nagyon sok idegenre számítanak, s nagy zavarban vannak, hogyan fogják az ezekre menő vendégeket elhelyezni. Csáktornya közelében szept. 9-én és 10-én tartják a hadgyakorlatokat, melyekre a király Nagy-Kanizsán át szept. 8-án reggeli 8 óra 30 perczkor érkezik Csáktornyára. A táborhely már majd egészen be van rendezve s minden kellékek felszerelve. A király fénys katonai kíséretén kívül várják Pápai udvari tanácsost is és több méltóságot.

A trónörökösné Párisban Stefánia trónörökösné szept. 1-én reggel érkezett Svájcából Párisba és a pályaudvarban Zichy gróf nagykövetségi tanácsos fogadta. A trónörökösné, ki inkognitóban utazik, Lacroma gróf név alatt kíséretével a „Hotel Bristol”-ba szállt, s másnap Jerseybe utazott. Kiséretében vannak: Bombelles gróf főudvarmester, gr. Sylva-Tarouca főudvarmesternő, dr. Allmayer orvos, Petko udvari fogalmazó stb. A trónörökösné Párisban bevásárlásokat is tett.

Milán király tátrafüredi tartózkodásából nem a legérdekelenebb apróság a következő, mely szépen jellemzi a szerb királyi tapintatos gondolkodását és őszinte indulatát nemzetünk iránt. A király augusztus 19-ikére ugyanis vadászatra volt hívva. E napon azonban nem tarthatták meg a csorbai tó közelében tervezett vadászatot, mert egész nap csak nagy zuhogott az eső. Szent István napján kiderült az idő és

most Szentiványi József ur, a bázi gazda, királyi vendége iránti udvariasságból az ünnep daczára ajánlotta a vadászatot Milán királynak. A szerb király azonban megköszönt és — nem fogadta el az ajánlatot. «Azon a napon, — mondá — melyen a magyarok legnagyobb ünnepüket ülik, Szerbia királya nem vadászik Magyarországon.»

Kossuth Lajos nyaralása. Nagy hazánkfa az idén jul. 10.ike óta északi Olaszország egyik leghíresebb fűrdőhelyén, Courmayeurben tölti a nyarat. A Hotel Royal első emeletén foglalt el két szobát eleinte nővérel, Ruttkaynéval, de innen már másnap ki kellett húzolkodnia, mivel a felhaló konyha és istállószag kellemetlen hatással volt idegzetére. Innen tehát a Courmayeur-től alig tíz percznyire fekvő Mont-Blancba mentek, mely pompás tiszta levegő közepette fekszik és háborítatlan csendes hely. Itt is két szobát foglalt le maga és nővére számára, melyeket azonban többnyire csak éjjel vesz igénybe, a nap nagyobb részét szabadban töltve. Kossuth Lajos courmayeuri életmódjáról azt írják, hogy az annyiban szenvedett változást, a mennyiben szeméit kímélendő, tartózkodott az éjjeli olvasástól és munkától és így korábban ment feködni és ennek következtében korábban is kelt. Reggel rendszerint félonyoz és nyolcz közt szokta elhagyni ágyát, mert az első volt az, hogy szokása szerint tetőtől talpig megmosakodott a friss forrásvízben s ezután felöltözött, 1—1 és fél órai sétát tett a hegyek közt. 11 óra körül a közös villásreggelihez ült, melyet néhány nap kivételével, melyeken kisebb gyengékedett, igen jó étvágygyal költött el. Az étkekkel is teljesen meg volt elégedve, csak az az étkelen zaj bszantotta néha, melyet az asztalnál ülő és jobbára olaszokból álló társaság csapott. Villásreggeli után a fogadó előtt levő verandán fekete kávé szücsölgetése mellett elolvasta a lapokat. Ezután úgy három óra tájban szobájába vonult, hol vagy levélírással vagy olvasással töltött el vagy egy-két órát, mire újult erővel sétára indult, útközben szorgalmasan szedgetve a herbariumából hiányzó növényeket. Sétájából visszatérve, hat óra körül a közös asztalnál ebédelt, ezután újra egy kis sétát téve, úgy kilencz óra körül beszélgetéssel töltötte az időt, nem egyszer felette érdekes dolgokat beszélve el eseményidő multjából. Ezután úgy kilencz óra tájban Ruttkaynéval leült «Beizke»-ezni, mely egyik kedvenc kártyajátéka a nagy számúzóitnak s melyben igen nagy örömet és szórakozást talál. Tíz óra után pedig rendszeren le szokott feködni, eltérve turini életmódjától, hol többnyire éjjel után egy-két óráig olvasott és dolgozott.

A «Segítség» album száz forintos példányát újabban Trefort Ágost vallás- és közoktatásiügyi miniszter rendelte meg.

A «Segítség» vállalatához különböző adományok is érkeznek be. Budapesti Gerőczy Károly elnöke alatt e hó 1-én d. n. 4 óra körül pénztár-vizsgálatot tartott. A bizottság úgy a bevételeket, mint a kiadásokat tételenként szigorúan és pontosan megvizsgálva, a pénztárt rendben találta; ez ügyben az érdem Aigner Vilmost illeti, aki nagy buzgalmat fejtett ki a pénz kezelésében. A tiszta jövedelmet a bizottság még nem állapította meg, amennyiben még néhány számla ez ideig elintéztést nem nyert.

Kraszewsky órája. A «Segítség» sorsjátékára többfelől érkeztek értékes és érdekes ajándékok. Ezek egyike Kraszewsky Józsefnek, a nemrég elhunyt lengyel jeles költőnek, órája, melyet dr. Göllndyhr Oszkár Jakab és sorok kíséretében küldött Jókai Mórhoz.

«Néhány hónappal ezelőtt, midőn a budapesti lengyel egyet. Kraszewsky, a nagy lengyel költő emlékére gyásznaponként rendezett, Nagyságod koszorút küldött a nagy költő tiszteletére. Most, midőn nagyságod vezetése alatt a «Segítség» jótékony vállalatát létrejött, engedtesse meg, hogy ama nagy horderejű jótékony műhöz én is hozzájáruljak egy oly

csekélységgel, melynek úgy anyagi, mint erkölcsi értékét csak a származása képes fokozni. Ez nem egyéb, mint egy régi ébresszítő óra, mely sok esztendőig volt boldogult Kraszewsky tulajdona és a melyet nekem, mint jó barátjának, emlékként adott 1878-ban, midőn Drezdában meglátogattam. Ez óra ébresszítő öt évtizedeken át a munkára, ez óra szerint osztotta be idejét halhatatlan műveinek megírása céljából. Sokáig őriztem meg ezt az ereklyét, de most nem tudnám boldogult barátomat jobban megtisztelni, mint az által, ha a tőle nyert tárgyat a jótékony célra, a «Segítség» sorsjátékára ajánlom fel. — Jókai Mór a nyertestől ötven frankért visszaváltja az órát.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a következő napok alatt: POKY MIKLÓS, a magyar emigráció kiváló tagja, jelenleg heves-megyei birtokos s Heves-megyének köztisztviselője álló bizottsági tagja, 83-ik évében, e hó 23-án, Karcsondon meghalt. POKY MIKLÓS a Svájcba menekült emigránsoknak, úgy szólva, lelke volt, és a szabadság ügyéért sokat áldozott. Genben könyvnyomdája is volt s itt nyomatták ki először Horváth Mihálynak műveit s egyéb munkákat, melyeket aztán az ötvenes évek folyamán tiokban hoztak be Magyarországra.

— BERGER JÁNOS, zalaszentgróthi tekintélyes földbirtokos, 63 éves korában. — ID. KOLOSZVÁRI MIKLÓS, kir. tanácsos s Fejérmegye nyug. tanfelügyelője Csabrendeken, 61 éves korában. — SOMOGYI LÁSZLÓ, Nyírcsádon, 54 éves korában. — BISSANSZKY JÁNOS, kir. tanácsos és nagyzebeni pénzügyigazgató, 59 éves korában, Nagyvárad-Olaszban. — ID. CSERNY LAJOS, nyug. m. kir. állami tanító-képezdei tanár, 73 éves korában, Déván. — IDÉB BACHY IMRE, földbirtokos, életének 75 évében, Pusztá-Kengyelen. — AUERHAMMER ANTAL, aradi plébános, a gúl-szécsi kerület esperese, 64 éves korában. — POPOVICS SZILÁRD, megyei irattárnok, 73 éves korában, Temesvárt. — JUTAS FERENCZ, köztisztviselő álló polgár, 69 éves korában, Csémón. — MIKUSAY GEYZA, Nagyvárad város és a Körös-szabályozási társulat egykori főmérnöke, Nagyvárad város törvényhatósági bizottsági tagja, 52 éves korában. — TEXTORIS MÁTYÁS, élete 80-ik évében, Nyíregyházán. — Bessenýödi WINKLER LAJOS, köztisztviselő álló ügyvéd, 64 éves korában, Nagyváradon. — BARABÁS JÁNOS, 55 éves korában, Pozsonyban. — RIGER ANTAL, szegedi polgár, élete 57-ik évében. — ID. KÖBLÖS ISTVÁN, ref. lelkész, élete 66-ik évében Rettegen. — BRUNHUBER JÓZSEF, 1848—49-iki honvéd, 67 éves korában, Aradon. — DÖMÖTÖRI NEMETH JÁNOS, a budapesti kir. itélőtábla nyugalmazott bírája, élete 58-ik évében, Bucsiban. — KOVÁCS MARTON, pénzügyi titkár, 39 éves korában, Szegeden. — HERBAY SÁNDOR, hunyadmegyei arvaszéki jegyző, 55 éves korában, Déván. — JAROSS KÁROLY, hazánk legkitünőbb gazdájának egyike 65 éves korában, Kolthán. — dr. BAKODY ÁRPÁD, fiatal orvos, Bakody Tivadar egyetemi tanár fia, Visegrádon.

Vörös KÁROLYNÉ, szül. FÁBIÁN LILLA, 26 éves korában, Vácson. — ZSIGORAY ANTONÉ, szül. Virágh Krisztina, 71 éves korában, Kunszentmiklóson. — K. TARSOLY GÁBORNÉ, szül. PINKÖSTI RÓZA, életének 42-ik évében, Tordán. — HEISZLER FERENCZ, szül. Gyurgyovai Györgyoványi Karolina, Zentán, élete 47-ik évében. — HÖRIÖL OTTILIA, ev. iskolai tanító-nő, 21 éves korában, Újgyeházán. — SUBICH LÖRINCZ, szül. szászanyai Almásy Franciska, 71 éves korában, GOMLAI ZALKA SÁNDORNÉ, szül. Czelhásztér Angusta, életének 50-ik évében. — KIRALY ISTVÁN, szül. BARABÁS EMILIA, élete 29-ik évében, Seps-Szt. Györgyön. — SZEBENYI MARISKA, 20 éves korában, Endrődön. — GLUDOVICS IMRE, 26 éves korában, Zalaegerszegen. — LENDVAY BENŐNÉ, szül. Udvardy Franciska asszony, Lendvay Benő megyei orvos neje, élete 41-ik évében Pozsonyban. — ÖZV. KOVÁCSNAI GÖCS JÓZSEFNÉ, szül. Felső fertői Borbély Teréz, 58 éves korában, Szamosújvárt. — ÖZV. KÖNIGSEGE ANTONÉ, szül. Vádrhelyi Gizella, életének 52-ik évében, Boros-Jenőn. — ÖZV. KÖRÖTI JÓZSEFNÉ, szül. Schauer Johanna, 69 éves korában, Aradon. — KÖRÖSI ISTVÁN, szül. Sücsé Ida, 23 éves korában, Alacsán.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

Igaz. Sem önnök sem másnak a neve ellen semmi kifogásunk. Sok furú név birtokosa szerzett már becsületet nevének. De most bekiáltott vers-sorozata oly távol áll a közéletestől, hogy még csak gondolkodásra sem ad időt vagy okot. Nem csak hogy próza, de annak is porias, alatt járó; egy lehellet sincs rajta a költészetnek, de még az árszék sincs. Alantjáró okoskodások, pl. a 2. 3. 3-1-1 agyafúrt, eseten viccelődés, pl. a 4-1-1; semmi gondolat, pl. a 5-1-1; ime ezekből áll a cyclus. Hogy lehetne ebből valami is közölni? Nemhogy az egészet, pedig egyik a másik nélkül érthetetlen. Ne kívánja.

Mért epedek? Epedjen egy kis nyelvtani tudományt s ne írjon lélekeli helyett lelket.

Lantos. Nem tudjuk, melyik bízhatatlanabb: a bírák ítélete-e vagy a bűnös megítélése? Ez csak bízhatatlan, amaz egyszerűen oktan is.

Üdülés. Nem értjük, mit akar azzal a «meszsi déli-lel. A vers eszmosan van írva, jól verselve; de nem világos, nem érthető.

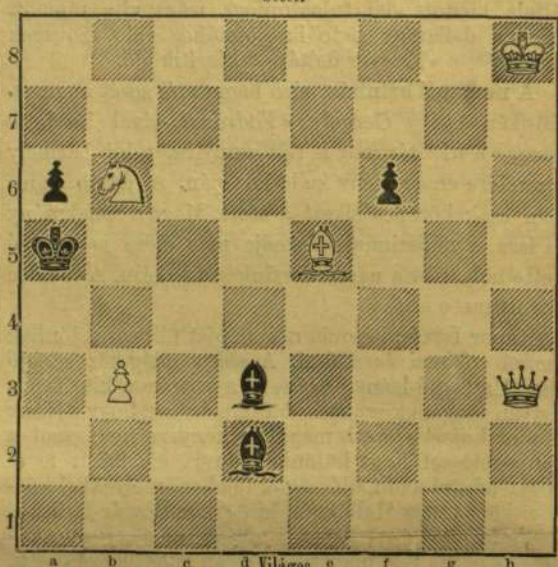
Losonczy. Ha a tárgy a Rigolettó (vagy is Hugo V. «A király mulat» ez drámájáé) akkor nincs benne semmi új. Ha nem az: akkor érthetetlen, ki ölte meg a lányt? Így is, úgy is, a legényesebb mozzanat el van halgatta, még csak érintve sincs.

Kritikán alul. A fájdalom hangja. — Nyári idő. A betyár felesége (próza).

SAKKJÁTÉK.

1455. sz. feladvány. L'hermet R.-tól.

Sötét.

Világos indul s a negyedik lépésre matot mond.

Az 1448. sz. feladvány megfejtése.

Shinkmann IV. A.-tól.

Világos.	Megejtés.	Sötét.
1. Bf5—d5	---	Fd1—f3 (a)
2. Ke8—f7	---	t. sz.
3. Fe6—d5 v. Hf8—6	---	t. sz.
4. F v. H matot ad.	---	---
a.	---	---
1. ---	---	Fd1—e2 (b)
2. Fe6—d7	---	t. sz.
3. Fd7—b5 v. Hf8—e6	---	t. sz.
4. F v. H. matot ad.	---	---
b.	---	---
1. ---	---	Fd1—d4 +
2. Ba5—d4	---	F—lép.
3. Fe6—g4 +	---	Kb5—g5
4. Hf8—h7 mat.	---	---

Helyesen fejtették meg: Budapest: K. J. és F. H. Andorfi S. Kovács J. — Az Erkel sakk-társaság nevében: Exner Kornél. — Tarnócson: Németh Péter. — Nagy-Enyeden: Nagy András. — A pesti sakk-kör.

Rövid értesítések: N. Zombor: «M. Z.—r.» Sakk-feladványok egyáltalában nem díjaztatnak, kivéve, ha egyenes megrendelésre készíttetnek, vagy ha valamely feladványtornában díjat nyernek.

HETI NAPTÁR. Szeptember hó.

Nap	Katholikus és protestáns	Görög-Orosz	Israelita
4/V. B 14. Ország. ü.	B 13. Mózes	24 D 13. Farkas	15
5/H. Juszti Lőrincz	Herkules	24 Eutik	16
6/K. Zakariás pr.	Záké	25 Bertalan	17 Ag.e
7/S. Regina sz. vt.	Regina	26 Adr. Nat.	18
8/C. Kisasszony n.	Kisasszony	27 Pömin	19
9/F. Gergő v. Gergő	Gergő	28 Mózes r.	20
10/S. Tol. Miklós h.	Jedök	29 Sz. Irán l.	21 Sab. K.

Holdváltozások: ☾ Utolsó negyed 10-én 4 ó. 19 p. d. u.

Felold. szerkesztő: Nagy Miklós. (L. Egyetem-tér 6. szám.)

Van szerencsém teljes tiszt. köztudomására hozni, hogy **férfi ruhákra bérletet nyitottam.**

Aránylag csekély összegnek befizetése mellett nálam a legelőnyösebben lehet ruházkodni. — London és Párisnál folytatott állandó és közvetlen összeköttetésem, valamint nagyvárosi módorban berendezett termékekkel összeköttetésben álló műhelyeim segítségével, melyekben állandóan 60—70 munkást foglalkoztatok, azon kellemes helyzetben vagyok, hogy mindig a legújabbat és legdivatosabbat nyújthatom és a legnagyobb igényeknek megfeleltethetem. — Kívánatra a bérlet módját illetőleg részletes tervezeteket szolgálok.

Deutsch F. Károly, férfi-szabó, IV., Gizella-tér 2. sz. a., I. emelet, váci utca sarkán, 793. számú telefon-állomás.

Egy hatszor hasabzott petit sor, vagy annak helye egyszeri ígtatásnál 15 kr.; többszöri ígtatásnál 10 kr. Bélyegdíj külön minden ígtatás után 30 kr

Alapított 1857-ben.

RÁTH MÓR

KÖNYVKIADÓHIVATALA

ÉS KÖNYVKERESKEDESE GIZELLA-TÉR, A HAAS-PALOTÁBAN

A fentebbi nagyhírű több mint harmincz év óta közvilágban részesült könyvkereskedés és könyvkiadóhivatal ezental — fiatal és belépése folytán — még fokozottabb buzgósággal fogja főcéljának tekinteni, az általános nyilvános népszerűségét fenntartani. Mindennemű irodalmi megbízásokat, különösen megrendeléseket

mindennemű tan- és iskolakönyvekre

a legnagyobb figyelemmel és a lehető legutányosabban eszközöl.

Nép-, ifjúsági-, tanodai könyvtárak, önképző körök, olvasó-egyletek stb. a lehető támogatásban részesülnek.

Saját nagyvárosi kiadásai különös figyelembe ajánlatnak; ezeknek, — a magyar irodalom legelőnyösebb termékeinek — jegyzéke bérmentve ingyen megküldetik. Számos füzetes jutányos kiadásai igen könnyűen a legelőnyösebb új művek beszerzését.

Miatán a közoktatási minisztérium ezental csak oly számlált liquidálja a főtartóssága alatt álló intézeteknek, melyek magyarországi könyvkereskedő által állítottak ki, ezen intézeteknek mindazon előnyökkel szívesen szolgál, melyekben eddig bármily oldalról részesültek.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvkereskedésben kapható — az osztrák tartományok számára Szelinski György cs. kir. egyetemi könyvtárnál Bécsben, I., Stefansplatz 6.

A MASSAGE.

IRTA DOLLINGER GYULA tr.

A testgyógyászat magántanára a budapesti kir. magyar tudomány egyetemén.

Hat ábrával.

Második átdolgozott és magyarázó körtörténetekkel bővített kiadás.

Ára füzve 1 forint.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent s minden könyvtárnál kapható, — az osztrák tartományok számára Szelinski György cs. kir. egyet. könyvtárnál, Bécsben, I., Stefansplatz Nr. 6.

BAKSAY SANDOR.

Gyalog-ösvény

ELBESZÉLÉSEK

Kiadja a Kisfaludy-Társaság.

KÉT KÖTET.

Ára füzve 4 frt. — Vászonnkötésben 5 frt.

TARTALOM: I. kötet, Pusztai találkozás. — Jobb kezem. — Iszperő — II. kötet, Nagymama karácsonya. — Caudaltos történet. — Patak banya.

EQUITABLE

az Egyesült-Államok életbiztosító-társasága New-Yorkban.

Alapított 1859-ben.

Biztosítási állomány 1886 decz. 31-én 1,747,000,000 márká.

Az új felvételek kitétek: 1884-ben 360,000,000, 1885-ben 408,000,000, 1886-ban 474,000,000 márká. Az ősszalap emelkedett 1886. január hó 1-től 1887. január 1-jéig 272,000,000 márkától 321,000,000 márkára. A tiszta nyeresémenytöbbséget 1887. jan. 1-én 680,000,000 márkát tesz ki és a múlt évhez viszonyítva 130,000,000 márkával emelkedett. Tőkebefektetések Európában 16,000,000 márkán felül. A könyveknek 3 év múlva kifogásolhatatlanok. Minden könyv visszavásárlási és lezárási jog 3 év múlva. A 100,000 dollárból álló részvénytőke alapszabályszerűleg csak 7%-kal kamatoztatik, az azon felül sok millióra ruzó nyereség kizárólag a biztosítottak javára esik. Aligazgatóság Magyarország részére: Budapest, Andrassy-ut 12. sz.

HIRDETÉSEK.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárnál kapható — az osztrák tartományok számára Szelinski György cs. kir. egyet. könyvtárnál, Bécsben, I., Stefansplatz 6.

Zöld Könyvtár.

(Csinos, zöld vászonkötésű kötetekben.)

Boros Mihály válogatott kisebb munkái. Vászonnba kötve 2 frt.

Fáy András eredeti meséi és aphorizmai. Negyedik kiadás. Vászonnba kötve 1 frt 60 kr.

Györfy Iván. Tréfás versek. Humorgyűjtemény gyönyörűkötetű gyűjteménye. 80 kr.

Hufeland Kristóf Vilmos dr. Makrobiotika vagy hogyan ho szabíthatjuk meg életünket Dr. Klenke átdolgozása nyomán, ford. Kemény Fülöp. Vászonnkötésben 1 frt 60 kr.

Jókai Mór válogatott beszédei. Második kiadás. Vászonnba kötve 1 frt 60 kr.

Tartalom: I. A Bárdy család. — A jó öreg asszony. — A kalózkirály. — Petky Farkas leányai. — Bacsó Tamás.

II. A Hargita. — A khánok utódja. — Történetek egy ócska kastélyban. — Valdivia.

Kane a sarkutazó. A második Grinnell-expedíció sarkutazása Dr. Kane E. K. műve után. Bevezetéssel ellátva. Vászonnba kötve 1 frt 60 kr.

Kisfaludy Károly válogatott munkái két kötetben. A költő arcképével. II-ik kiadás. Magyaritotta Zengery Samu. 1 frt 60 kr.

Versek és elbeszélések. — Sajnművek. Vászonnba kötve 1 frt 60 kr.

Kisfaludy Sándor összes regéi. A költő arcképével ellátva. Vászonnba kötve 1 frt 60 kr.

Tartalom: I. Előszó. — Csobánecz. — Tátika. — Somló. — Doboz Mihály és híveise. —

A szent-mihályhegyi remete. — A megbeszult hiszsege. — Gyula szerelme.

II. Kemend. — Döbrönte. — Sziliget. — A szomló vészrejt. — Essegvár. — Miez bán. — Frangyepán Erzsébet. — Balassa Bálint. — Viola és Pápa vagy hamis barát.

Kugler Adolf br. Érintkezés az emberrel. Fordította Nagy István. Vászonnba kötve 1 frt 80 kr.

Kuliffay Ede. Magyarország története. A legújabb időkig. Vászonnba kötve 1 frt 60 kr.

Kuliffay Ede. A szabadság hősei és vértanúi. Lapok a magyar történetből. Vászonnba kötve 1 frt 60 kr.

Legonvó Ernest. Atya és fia a tizenkilencedik században. Fordította Fekete József. Gyermek- és serdülőkor. Ifjúkor. Vászonnba kötve 1 frt 60 kr.

Mathews Vilmos dr. Hogyan boldogulunk? Fordította és jegyzetekkel ellátta Polgár. Vászonnba kötve 1 frt 60 kr.

Postalozsi Henrik. Lénárd és Gertrud. Magyaritotta Zengery Samu. 2 frt.

Tündérmesék. A legkedveltebb gyűjteményből összeállítva. Negyedik kiadás. Vászonnba kötve 80 kr.

Wieland. Az Abderiták. Ford. Farkas. — Albert. Vászonnba kötve 1 frt 40 kr.

HÖLGYEK TITKÁRA.

LEGJABB ÉS LEGTELJESEBB LEVELEZŐKÖNYV NŐK SZÁMÁRA.

minden előforduló alkalmakra való fogalmazási mintákkal, mindenféle társasági, családi, bizalmas és szerelmi levelekkel, különféle ügyirat-mintákkal és alapos utmutatással a levélírás szabályait illetőleg rövid helyesírás-tannal, a magyar polgári jogok és kormányzat ismertetésével stb.

Negyedik bővített kiadás.

Ára kemény kötésben 1 frt 50 kr

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent s minden könyvtárnál kapható — az osztrák tartományok számára Szelinski György cs. kir. egyet. könyvtárnál, Bécsben, I., Stefansplatz Nr. 6.

Ipolyi Arnold kisebb munkái

Harmadik kötet.

Magyar történelmi és egyháztörténelmi tanulmányok.

A b. e. szerző megbízásából közreboocsátja volt könyvtárnoka

BUNYITAI VINCZE.

Ára füzve 2 frt.

Gyár: Mosonban. Alakult 1866-ban. 70 első díj!!

ajánlja mint legjobb és minden igényeknek megfelelőbb, valódi Kühne-féle szab. „HUNGARIA DRILL” sorvetőt leszállított áron. Visszaéléseket kiküldendő a vételnél mindig valódi Kühne-féle Hungaria Drill sorvetőt kérjünk. Rosták, ártatkozások, konkolválást, kakorizmozást, mindennemű földművelési eszközök, takarmányt készítő gépek olcsó áron.

s hogy Steinnak minden vagyonát lekötötte, s alávetette magát nem fizetés esetén az osztrák törvényeknek.

Ez a levél alighanem Neurohr műve, kinek zokon esett, s irigy szemmel nézhette, hogy az ifjú gróf most hátat fordít a demokráciának s így neki is, s mánás-íjjakkal éli az arany-napokat.

Batthyány Lajos, a fiatal huszárhadnagy, mint említém, felszerelvén itthon magát, 1828 tavaszán ezredéhez utazott Trevisoba.

De ha eddig nem volt kedvére, hogy édes anyja oly keveset juttatott a jövedelmekből kezére, ezentúl még inkább elkeseredett, a mikor megtudta, hogy anyja a lóvásárlás és adósságai miatt az ezred parancsnokánál ellene panaszt emelt.

Az ezred parancsnoksága vizsgálatot rendelt el s felhívta a grófot a maga igazolására.

úgy hiszi, hogy egy tiszt adott szavát soha vissza nem veheti. Megengedi ugyan, hogy a két lovat egy kissé drágán vette, de ez a jövőre nézve zsinór-mértékül fog szolgálni. Melyjelentésemet t. ezred-parancsnokságnak ezennel eléje terjesztem. Signatum Treviso, 1828. máj. 9. Batthyány Lajos m. p. alhadnagy. Vidi Klein major m. p.

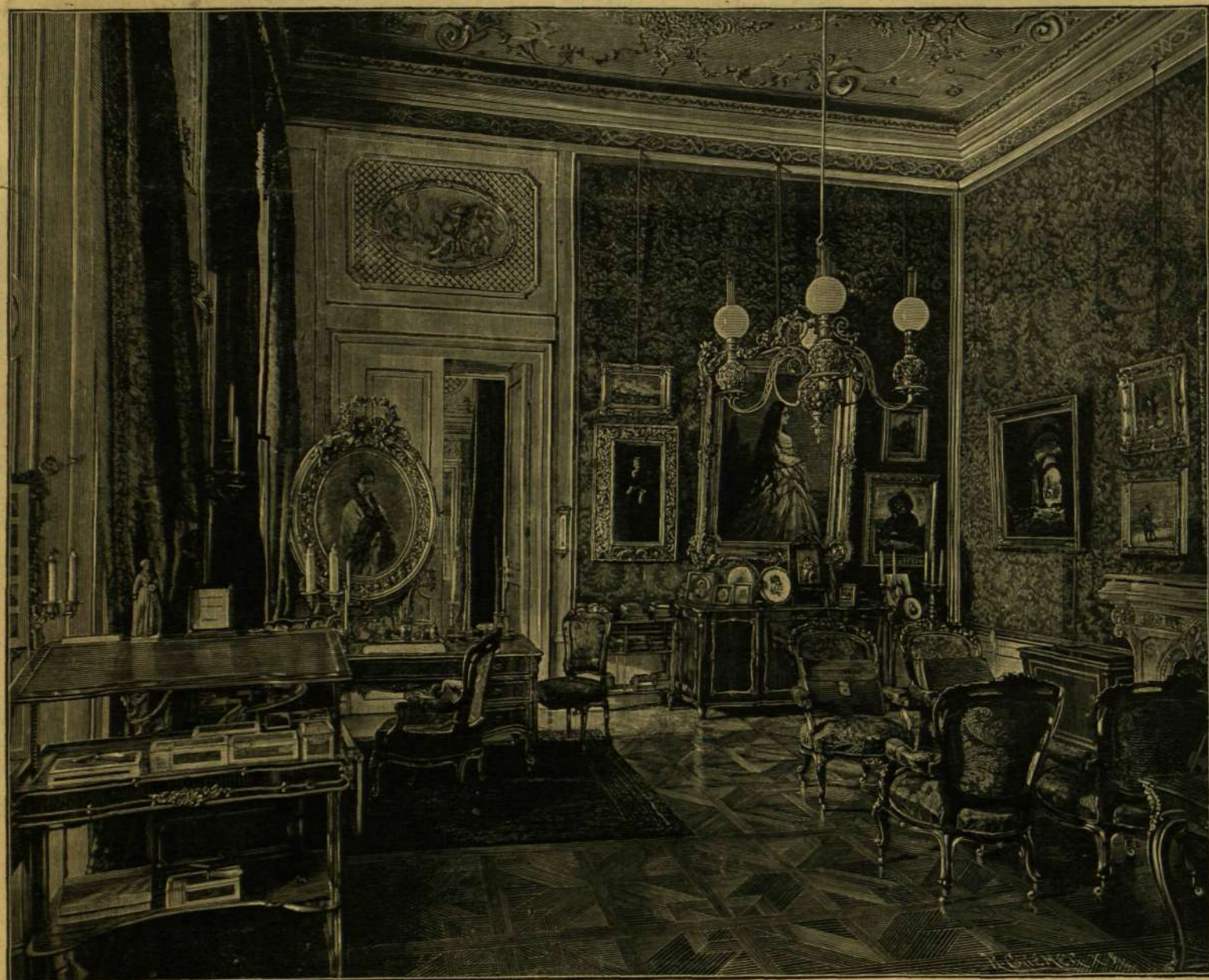
A mi az adósságcsinálást illeti, erre nézve a gróf egy emlékiratot nyújtott be felsőbbségéhez. Ez emlékirat oly kiválóan gazdag érdekes adatokban, annyira jellemző, hogy nagy mulasztásnak tartanám, ha azt egész kiterjedésében ide nem iktatnám. Teljesen megvilágítja ez a gróf egész lényét s azt a szomorú helyzetet, melybe a fiú anyjával szemben keveredett. Szól pedig az emlékirat következőleg:

«Alázatos emlékirata Batthyány Lajos grófnak, a báró Frimont nevet viselő, 9. számú huszár-

«Szükséges azonban, hogy a múlt némely eseményeire visszatérjek.

«Atyám jó volt, noha nagyon heves, hirtelen haragu, de anyám olyan természettel birt, hogy házaseletük boldog nem lehetett, s néhány év múlva elváltak.

«Elválásuk ideje alatt anyám két gyermekével Bécsben élt korlátozva és visszavonultan. Midőn azonban ezelőtt mintegy 15 évvel édes atyám meghalt, s végrendeletében összes vagyonát rám hagyta, részemre a megyei hatóságot gyámul rendelte, nővéremnek kiházasításul 100.000 forintot, özvegyének évi 12.000 forintot határozott; ekkor anyám azonnal Ikervára, boldogult atyám halálhálói helyére sietett, kieszközlte a végrendelet megsemmisítését, mihez mi gyermekek még akkor mitsem szólhattunk, a hagyatékot a fellettem való gyámkodással együtt hatalmába ke-

A KIRÁLY DOLGOZÓ SZOBÁJA.

Erre a gróf a lóvásárlásról a következő jelentést nyújtotta be:

«Báró Frimont 9-dik számú huszárezred. Az első őrnagy második századában Batthyány hadnagy.

Alázatos nyilatkozat a cs. kir. tekintetes ezred-parancsnoksághoz.

Alulírott alázatosan jelenti a t. ezredparancsnokságnak, hogy ő Fechtig bárótól vett ugyan két lovat, s hogy ez az ügylet úgy történt, a mint azt már egyszer az ezred parancsnokának szóval jelentette, t. i. hogy a két ló neve nem Hassan és Messan, hanem Samhas és Massant s ő azokat, nem mint tévesen hirtelven volt, a nagy 17.000 forint árért, hanem az ettől nagyon is különböző 3150 forintért pengő pénzben, vagyis 700 darab aranyért vette; s végre, hogy a két nevezett ló nem csak hogy még most is birtokában van, de azokat egyáltalán vissza sem adja, mert

ezred cs. kir. alhadnagyának, Trevisóban, az adósságok miatt ellene indított vizsgálat tárgyában.

«Nagyméltóságú Úr!

«A kitünő bizalom, mely Nagyméltóságodat minden oldalról környezi, arra ösztönöz engem is, hogy az adósságok miatt ellenem indított vizsgálatban a következő kijelentést tegyem.

«Az anyám iránt való tisztelet és kímélet visszatartott eddig azon lépéstől, melynek ezéja nem egyéb, minthogy megismertessem eltévedésem történetét, s megmentsem nevem becsületét, mely anyám támadásai által sérelmet szenvedett.

«Az a világos, szellemes szem, melylyel nagyméltóságod a földi dolgokat tekint, teljesen meggyőz engem arról, hogy méltóságod kellő és méltányos világításban fogja látni helyzetét a védtelen árvának, ki vagyonában megcsönkítva, egy nagy közönség elé kegyetlen módon rossz hírbe állított.

rítette, s oly keveset gondolt az én javammal, hogy oly esetekben, midőn a jószág-kormányzó, egy szülőim házánál megöregedett szolga, az évi jövedelmekből atyám adósságait törlesztgette, a miatt őt mindig korholta.

«Noha engem esupa elővigyázatból többnyire Bécsben neveltetett, — még sem volt megakadályozható, hogy a dolgokról egyet-mást meg ne halljak. Már akkor is félt ettől, mielőtt még megtörtént volna. Azon szerencsétlen pillanattól pedig megszűnt anya lenni. Gyanakodás és bizalmatlanság szállta meg lelkét, a szívéllyességnek nyoma sem maradt. Ő bennem már inkább csak az atyát, vagy annak örökösét látta.

«Igy nőttem fel otthon nélkül, — mert anyám mindig távol tartott magától — szülők nélkül, legtöbbnyire fizetett álbarátok által körülvéve, kik el voltak határozva, hogy minden szavamat drágán adják el édes anyámnak.

SZEKERÉSZET. MŰSZAKI CSAPAT. UTÁSZAT.

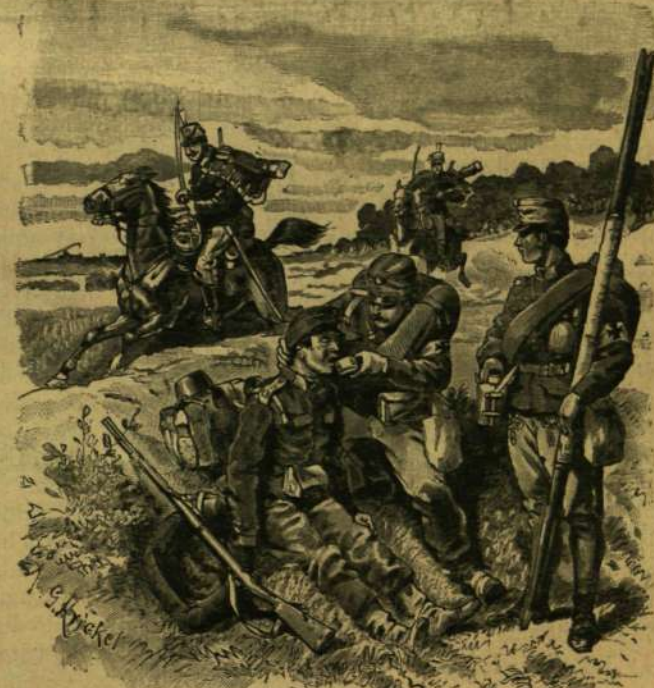
A VEZÉRKAR.

DRAGONYOS.

TÁBORI TŰZÉRSÉG.

NÉMET GYALOGSÁG.

HONVÉDHUSZÁR. EGÉSZSÉGÜGYI CSAPAT. HONVÉD-NÉMET HONVÉD. SEBESÜLT-HORDOZÓ.

HUSZÁR.

VADÁSZTISZT.

VADÁSZ.

ULÁNUS. EGY MAGYAR EZRED ZENEKARA.

KÉPEK AZ OSZTRÁK-MAGYAR HADSEREGBŐL.

„Midőn eszmélni kezdtem, merészsége, hajhatlansága, hidegsége annál inkább feltűnt, ha több ízben tanúja voltam, mily benső szeretettel dőlgettek más szülők az intézetben velem levő gyermekeiket. Minden igyekezetem dacára, hogy megnyerjem, — mely igyekezetemben részint saját hajlamaimat, részint nevelőim és barátaim tanácsát követtem — nem voltam képes őt megváltoztatni, s mindig úgy viselkedett velem szemben, hogy már pusztán látásánál is minden vidám gondolatom elhalt.

„E közben elközelgett az idő, midőn a szerencsétlenségbe kelle taszítottanom.

„Amakövetkeztessé, melylyel ezen dolgoztak, s a sietés, melylyel minden ballépésemet felhasználták, minden kétséget kizár a felett, hogy romlásomat nem szándékosan idézték volna elő.

„A műveletet azzal kezdték meg, hogy először egészen jól bántak velem; havonként 100 forint zsebpénzt kaptam, csupán csak szórakozási célokra, mert élelem, lakás, tanítás s szolgálat után házigazdám külön fizetést kapta.

„Biztattak: nyilvánítanom, hogy katona szeretnék lenni; kezemre jártak, s én Olaszországba mentem az Eszterházy-gyalogezredhez kadetul. Ettől fogva egész másként bántak velem.

„Mindent elkövettek, hogy elkísértsenek. Fájó volt a hideg bencsuzás, midőn elutaztam; bántó a hír azon öröm-lakomáról, melyet anyám elutazásom napján az Augarten asztalainál rendezett; fellázító a tilalom, hogy semmiért se forduljak hozzá írásban, mert különben leveletem felbonthatlanul küldenék vissza; — s végül havidíjaimnak rögtön való leszállítása, mert míg Bécsben 100 forintot kaptam, Olaszországban csak 60 forintot adtak, s még rendes kiadásaimat is abból kelle fedeznem, holott azokat előbb külön fedezték. Abban a hitben voltam, hogy ez az abszurditás majd megfoszt hidegvérüségemtől, s bele visz azon kelezésébe, melybe hogy utóbb beleestem, magamnak megbocsátani soha sem fogom.

„Erkölcsei magamveletéről Bécsben, november és december hónapokban, valamint korábbi visszaeséseimről az ezrednél Páduában, később Vicenzában, bizonyára mindenki csak a legkedvezőbb bizonyítványt állíthatja ki. Mégis, dacára annak, hogy mindig csendben és visszavonulva éltm, s magamat mindazon mulatságoktól, melyeket különben a velem hasonló lúsi egyének felkeresni szoktak, visszatartottam, anyám velem mégis mindig elégedetlen volt; s miután semmi olyast, ami jogosan korholható lett volna, szememre vetni nem tudtak, azt rőt-tásk fel legfőbb bűnömül, hogy polgári származású ifjakkal társalkodom, kiket én tudományos képzettségük és erkölcsi tisztaságuk miatt szeretek és becsülök, s kik engem mindig csak jóra ösztönöztek.

(Folyt. köv.)

BALOGH GYULA.

A HARANG.

Sokan azt hiszik talán, hogy a »harang« szóval olyan tárgyat jelölünk meg, a melyeknek történetét, használatát és célját egy pár mondatban összefoglalhatjuk. Pedig nem úgy van. A harangról annyi tanulságost és érdekest lehet mondani, hogy ezt a tárgyat nem olyan könnyű kimeríteni. E tárgyról évszázadok óta már igen sokat írtak s azok az önálló művek, a mik ezzel foglalkoznak, egész kis könyvtárt képeznek. Nem az a célunk, hogy ez értekezés szűk keretén belül ezeknek a könyveknek a tanulságosságával foglalkozzunk, hogy régi görög és latin szerzőkből idézzünk, — hanem az, hogy a harangot művelődéstörténelmi szempontból tárgyaljuk és a rendelkezésünkre álló forrásokból csak azt használjuk fel, a mi a harangok eredetén és használatának történetére vonatkozik.

Majdnem minden korszakot alkotó táltalmánynak megvan a maga úttörője, a mi útját és létrejövését egyengeti és elősegíti. A mi száz meg száz év óta valamiféle gyámoltalanság és hiányos alakban használtatott, azt egy elmes ötlet átalakítja s az átváltozott alakban mint új jelenség áll előttünk. Aztán csodálkozunk rajta, hogy már régen rá nem jötték a találmányra, a mely pedig a már rég meglevőtől nem sokban különbözik.

Igy volt ez a haranggal is. Kis harangok és csengők már a legrégibb korban is voltak; Aron zsidó főpap ruháján viselte azokat; a harangokat még a szanszkrit is ismeri; az assziroknak is voltak bronzcsengők, talán csak mint a lovakra való csengő-bongó dísz. A régi klasszikus népek, a rómaiak és görögök, valamint az etruszkok is használták bronzcsengőket.

Ha a harangban azt az eszközt keressük, hogy annak hangja által a távollevőknek valami jel legyen adható, vagy hogy az a zenei előadás emelésére szolgáljon: akkor az ő-kor történetében szintén találunk oly eszközöket és hangszereket, a melyek e célokra valók voltak, — ha azoknak nem is volt meg mostani harangjainak az alakja. A régi egyiptomiaknak megvolt az ő sistrumjuk (Isis isteni tiszteltnél használt; kerepelt, csörgő eszköz), a miből később a trian gulum (aczelpálcával ütött háromszög) képződött. A rómaiak fémkalapácsal ütöttek egy bronztányérra, ha mint vendégek akartak belépni valamely házba. Ilyen tányérokat vagy korongokat, a melyek a mi kapu- vagy lakás-csengettyűinket képviselték, láltak Pompejiben s azok a nápolyi muzeumban láthatók. A fűdőknek a megnyitását is hasonlóképen jelezték. Ez az antik alak a görög egyházban mai napig fentartotta magát, a mennyiben a híveket fém-tányérra, korongra vagy szabadon függő deszkákra való veres által hívják az isteni tiszteletre. Ilyen továbbá hazánkban a lovasságnál az abrakolásra való jeladás, a midőn két fakalapácsal függő deszkát vernek.

Hogy a fémnek a harangok manapság szokásos alakját mikor adták s ki volt ennek az új alaknak a feltalálója, a művelődéstörténelem erre nézve nem nyújt bővebb adatokat. Majdnem biztosra vehetjük azt, hogy Del-Olaszországban, és pedig körülbelül 500-ban használták először. A harangöntés feltalálását Paulinusnak, campaniabeli noli püspöknek tulajdonítják némelyek, a ki 400 táján élt; de erre nézve nincsenek kellő bizonyítékok. Csupán annyi van bebizonyítva, hogy Nolában, melynek közelében kiváló jószágú rezerez találtatott, hajdan nagyon virágzott a harangöntés s hogy innen nagy kereskedést űztek harangokkal. A reichenauai apát, Strabo Walafried (920) azt mondja, hogy Olaszország a harangok szülő hazája, hogy azokat először Campania Nola városában öntötték, a miért a nagy harangot Campanának, a kicsit Nolának neveztek; azonban Paulinus püspökről, az állítólagos feltalálóról nem emlékszik meg.

A harangok használata igen gyorsan terjedt el. Eleinte egyes kolostorok szereztek maguknak harangokat, melyekkel imádkozásra és isteni tiszteletre harangoztak, erre korábban trombitákkal adtak jelt. Később az egyház mindenütt használta azt. A VI-ik század közepén már Rómában, később (615) Franciaországban, Skóciában és Angliában is szokássá vált.

Magyarországon igen érdekes harang rajza őriztetik a báró Mednyánszky-féle kamaragrófi levéltár térképi osztályában, mely alkalmasint a selmeczi régi várban lógott s repedése miatt 1771-ben öntetett át. Sulya tíz mázsányi volt. A rajta levő latin körirat szerint 1480 vagy 1485-ben öntetett. A legrégibb magyar feliratu harang a bere-keresztési (Marosszéki) a melyen ez áll, szép, mostani magyar betűkkel: »Ez a harang öntetett Retteggen 1512-ben.« A nemzeti muzeumban van a mátra-verebélyi harang 1606-ból. Szintén régibb harang a nagyrhedei, »Verbun Domini manet in aeternum. Anno 1597.« felirattal.

A mi a harangöntést illeti, régi krónikák és még elő monda szerint is a harang anyagához ezüstöt is adtak; még pedig annyit, a mennyit a tulbuzgó közönség adakozni akart. Ha mindjárt hajlandó volna is az ember feltenni, hogy az ezüst hozzájárulása a harang hangjára nézve kiváló befolyással lehet, nevezetes az, hogy még egy régi harangban sem találtuk ezüstöt, a mi azt a gyantást kelti, hogy az öntők czélszerű szemfényvesztéssel éltek s hogy az ezüst bedobására kijelölt lyuk nem is vezetett az olvasztott anyaghoz. Sőt be is van bizonyítva, hogy az ezüst a harangban nem csak nem neveli a hangot, sőt inkább

csökkenti. Angliában gyakorlati uton és módon próbálták meg ennek kiderítését s bizonyos ötvözetből négy kísérleti harangot öntöttek olyképen, hogy az elsőnek anyaga változatlanul maradt, a többihez pedig fokozottabb mértékben ezüstöt adtak hozzá. Az eredmény az volt, hogy az a harang, a melyikben nem volt ezüst, sokkal jobban csengett, a többi pedig abban a mértékben rosszabbult, a mennyivel több volt benne a nemes fém.

A harangfém, átlag véve, 78 rész rézből és 22 rész ónból áll. Az öntvényt lassankint hűtik le s ennek folytán a rendes harangöntvény oly me-rev, hogy a harangot lehetetlen valamely esztergán meg utómunkálásban részesíteni, hogy például hangján valamit változtassanak. A harangnak tehát hangjával együtt kell az öntésből kikerülni. A harangnak hangja és csengése úgy a fém tömegétől, mint ennek eloszlásától, tehát alakjától és méreteitől, körfogatótól, magasságától, falának vastagságától, valamint a fém ruganyosságának fokától függ. A harang fala legvastagabb koszorúján, azaz azon keredéken, mely felé nyelve ütődik. A harang legnagyobb bősége rendszeren tizenötöszöröse a koszorú vastagságának, magassága ennek tizenkétszerese. A nyelv vagy ütő súlya a harang súlyának mintegy negyvened részével ér fel.

A házakba, pályavandorokba, gyárakba stb. szánt kisebb harangokat, csengőket egyszerűen homokmintákban készítik, a toronyba valókat azonban agyvmintákban. Mint Schiller mondja, »Harang« című remek költeményében *:

„Jó szilárdan földbe rakva
Áll az agyagünnep im!
Megöntjük a harangot ma,
Talpra gyorsan finim.«

A mintát az öntőpest előtt az öntőverembe emelik. A minta számára a verem fenékén kövekből alapot kell vetni. A mintázó facölveket ver a verem közepére, e körül rakja az alapot és ezen téglából megepíti az üres magyat. A magnak körülbelül olyan az alakja s nagysága, hogy a kívánt harangnak a belső térségét meglehetősen betöltené. A téglamagvat még növelik az által, hogy többszörös finom agyagréteget tapasztanak rá s aztán egy úgynevezett alakzóval megadják annak a kellő alakot. Az emnyire kész mintamagvat behamuzzák, vagyis vízben vagy sörben megkevert hamuval bekenik, hogy a már most következő mintarész, az ing, a magra ne ragadjon. Most a mag üregében tüzet raknak, ezzel teljesen kiszárítják és ezután ismét rétegek agyaggal, melyet egy másik alakzóval kerekítenek, hogy a kívánt alak kilegyen. Minthogy ez az alakzó a hang külső hajlása szerint van kimetszve, világos, hogy e rétegnek, melynek ing a neve, a harangnak szakasztott mását kell mutatnia. E tulajdonképeni mintára jön aztán mindaz rá, a mi a harang felszínén kíválik; tehát felirat, czimer, abroncsok és egyéb cifrázatok. Mindez viaszból mintázva s az illető helyre terpenntinnel ragasztva, miután az egész külsejét viasz- és fagygyukere-ekkel bekenték abból az okból, nehogy a harmadik és utolsó mintarészszel összeüljön. E rész, a palást, ismét úgy keletkezik, hogy több agyagréteget kennek az ingre s pedig előbb ecsettel, utóbb kevesebb körülményességgel. Így végre egy tapasztott mű áll előttünk, mely külsejében a harangnak csak nyers alakját mutatja és három rétegből áll: a magból, ingből és palástból. Ez utóbbit 10—15 etmnyi vastagságban készítik. Erre még a harang füleit (a koronát) alakítják ki külön mintában és a palástra ráillesztik. A korona több helyén szellentők vannak.

A koronából és palástból álló mintarészt körülakott vasabroncsokkal és pántokkal kellőleg szilárdítják, hogy következő művelet alatt erős összeállóságát megtartsa. A magba ugyanis most ismételve begyujtanak, hogy a palást is megszáradjon s hogy az ingen levő viaszszifrázatok, feliratok stb. kiolvadjanak s alakjukat a palást belsejében üregeként ott hagyják, aztán daru vagy csigasor segítségével a palástot a veremből kiemelik, úgy hogy szabadon lóg a levegőben. A mag és palást közé eső részt, az inget, most már letördelik, a mag és palást öntéslapjait esetleg kiigazítják. Miután végre a magnak belsejét földdel kitöltötték, lebocsátják ismét a palástot lehetőleg előbbi helyére.

Ez alatt a harangfémét az öntőpestben javában olvasztják, mert 4—6 órányi idő kell ahhoz.

* Fordította Szász Károly; megjelent a »Budapesti Szemle.« 1885. évf. 106. számában.

37-DIK SZÁM. 1887.

BUDAPEST, SZEPTEMBER 11.

XXXIV. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 ft
POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: félévre — 6 *

Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG
egész évre 8 ft
félévre — 4 *

Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK:
egész évre 6 ft
félévre — 3 *

Külföldi előfizetésekhöz a postailag
meghatározott viteldi is csatolandó

A KIRÁLY MAGYARORSZÁGON.

E HÓNAP 4-ike óta vendégeül tiszteli királyát a magyar haza. Vagy mondjuk inkább, itthon van a király; mert leghűbb, leg-szeretőbb népe között, a hol minden hajlék, minden szív az övé, nem lehet idegen a magyar király.

A mondott napon indult el Bécsből ő felsége, hogy jelen legyen a nyitrai hadgyakorlaton, mely után a hasonló gyakorlatoknak egész sora következik az ország különböző pontjain: Csáktornán, Terebesen, Déván és a román határon, végül Kolozsvárott. Csaknem teljes egy hónapig tartja szemleutját a legfőbb hadúr katonáinak harczképessége és gyakorlottsága fölött.

Minden esztendőben szoktak tartatni kisebb-nagyobb hadgyakorlatokat, a melyeket ő felsége is megszemlél. Az ideit azonban mégis nagyobb fontosságúnak tartják sokan. Sem az előtt, sem utóbban nem történt soha, hogy nagyobb hadgyakorlatok szinterül Erdély választatott volna. Ez az első eset, hogy itt is hadcsapatokat vonnak össze s maga az uralkodó is jelen lesz. Tény, hogy az idei hadgyakorlatok, melyeknek a magyar korona birodalma a szintere, föltűnő nagy számmal folynak ez idén s hogy több milliójába kerülnek a pénzügyi bajokkal úgy is nagyban küzködő államnak, a mi bizonynyal elkerültet-nék, ha e gyakorlatok mellőzhetetlen szükségéről meg nem győződtek volna a legmagasabb körök. Nem csoda, ha fölmerül a vélemény, hogy itt már nem is a szokásos hadgyakorlatokkal van dolgunk a szónak szoros értelmében, de — ha nem is épen hadikészületről — legalább annak bebizonyításáról, hogy támadni senkit nem akarunk, de minden képzeltető támadással harezra készen állunk, s ha csak fegyverrel lehetne érvényt szerezni jogainknak, érdekeinknek, nos akkor, hát attól sem riadunk vissza, hogy a mérlegbe vessük azt a fegyvert.

Nem lehet azt tagadni, hogy az európai helyzet ez idő szerint föltöte bonyolódott s hogy egy-felől Oroszország terjeszkedési tervei, másfelől a német-francia viszály által az államokra fölerőszakolt fegyverkezési örült verseny előbb-utóbb a fegyverek összemérésére kénytelen vezetni bennünket is valakivel, ha csak azt nem akarjuk, hogy akár az éjszaki kolosszus elnyeljen, mint a kenyér lágyát, mely a rágó fog alatt még nem is ropog, akár pedig hogy népünk, mint a tűlnéhez páncélba öltözött lovag, magában is összeszerakadjon a vállaira nehezédő fegyverteher alatt.

De ha a helyzet évről-évre mind kevesebb és kevesebb kilátást látszik nyujtani a békés kibontakozásra, nem természetes-e, hogy olykor-olykor megguhintsuk azt a kardot, mely talán egy élethálál-harcot lesz hivatva eldönteni s meg-megtapogassuk, vajjon éles-e még?

Sokszor hallottuk zokhangon említeni, hogy Ausztria császára és Magyarország apostoli királya első sorban katona s polgári ruhában alig is látható. Ha valami, épen a mai helyzet az, a mi azt megfoghatóvá teszi, mondhatnók a természetesség színében titelti föl. Titkos sejtalem látszik élni mai napság minden szívben, hogy nem lehet már föltöte messze a fegyveres komoly próbálkozások ideje s hogy különösen Magyarországnak kell készen lenni rá, miszerint kinu-

tassa harczi erényeit, melyeknek hazája megszerzését és közel egy ezredéven át fontartását köszönheti. Érezni látszott azt már a mult országgyűlés is, a mikor a közös hadsereg és honvédség mellé megszavazta még a népfölkelést is, arra kötelezván minden épkézláb fiát föl a 42-ik évig, hogy veszedelem eseten a haza és a trón oltalmára zászló alá sorakozzék.

Sokba, nagyon sokba kerül e készüllet, az tagadhatatlan. Annyiba azonban talán még sem kerül, mint a mennyibe egy háború, hát még egy elvesztett háború kerülhetne. Pedig neves és mélyre látó politikusok is osztoznak abban a véleményben, hogy maga a népfölkelés megsavazása által is elkerültük már egy nagy háború veszélyét, s nem lehetetlen, hogy az ő felsége

I. FERENCZ JÓZSEF.